

Economisch periodiek
van de Universiteit
van Amsterdam
Oktober 1991

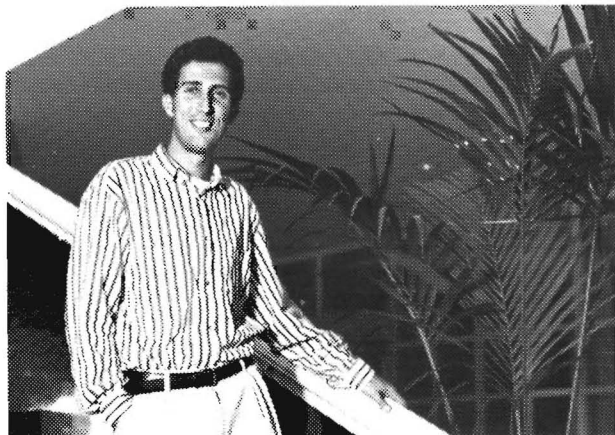
ROSTRA

180

ECONOMICA

CYRIEL REESTMAN ZOEKT COLLEGA'S.

Drs Cyriel F. Reestman (33), financieel beleidsmedewerker bij de gemeente Amsterdam.

Hij studeerde aan de Universiteit van Amsterdam en is nu als econoom werkzaam bij de sector Beleidsadvisering en Begroting van de secretarie-afdeling Financiën. En heeft, sedert hij begin jaren tachtig bij de gemeente Amsterdam begon, langzaam maar zeker een werkpakket opgebouwd dat zich concentreert op de gezondheidszorg en de nutsbedrijven. Werken voor de stad betekent voor Cyriel Reestman direct betrokken zijn bij de grootscheepse reorganisatie, die zich binnen het bestuur van de hoofdstad voltrekt. Met als beoogd totaalresultaat een efficiënt opererende en klantvriendelijke gemeentelijke organisatie. Daarin zal het centrale bestuur zich bezighouden met de grootstedelijke problematiek.

De drie pijlers, waarop dit ingrijpende plan rust, zijn de formering van 16 stadsdelen met elk een eigen ambtelijk en bestuurlijk apparaat, het marktconcurrerend functioneren van de staf- en steundiensten (zoals bijvoorbeeld het Schoonmaakbedrijf en de Stadsdrukkerij), en de totstandkoming van een nieuwe werkrelatie tussen het centrale bestuur en de resterende, centraal blijvende gemeentelijke diensten en bedrijven. Een vorm van zo'n nieuwe werkrelatie kan "contractmanagement" zijn. Hierbij is sprake van een overeenkomst tussen gemeentebestuur en directie, waarbij vooraf bindende afspraken worden gemaakt over de hoeveelheid en kwaliteit van de te leveren producten/diensten alsmede over het bijbehorende budget. Cyriel Reestman houdt zich intensief bezig met het formuleren van de randvoorwaarden, waaronder

het gemeentebestuur het budget aan de andere contractpartner ter beschikking stelt. Voor de "partners" betekent dit, tegen de achtergrond van de gemeentelijke systematiek, een revolutionaire vrijheid in het budgetbeheer en - als tegenhanger - een grotere verantwoordelijkheid.

Binnen de afzonderlijke financiële administraties komt het accent te liggen op interne verslaglegging tussentijds en externe verantwoording achteraf. Dus niet alleen voor de afdeling Financiën, maar ook voor alle andere betrokkenen, waaronder de 70 gemeentelijke bedrijven en diensten, zijn onderwerpen als investeringsselecties, financiële afwegingen, meerjarenplannen, begrotingen, analyses en prognoses alsmede instrumentontwikkeling voor het budgetbeheer erg actueel.

De reorganisatie brengt niet uitsluitend voor ervaren economen nieuwe uitdagingen met zich mee. Juist op dit moment kunnen pas afgestudeerde bedrijfs-economen bij de gemeente een afwisselende en interessante werkervaring opdoen, gekoppeld aan uiteenlopende carrièremogelijkheden. De mobiliteit is hoog en wordt mede gestimuleerd doordat de gemeente Amsterdam uitstekende opleidingsfaciliteiten biedt, die het niveau van het bedrijfsleven zeker evenaren.

Werken voor de stad stelt eisen aan je financieel-economische capaciteiten, maar doet bovendien een beroep op je sociale en bestuurlijke vaardigheden.

ONZE BROCHURE

**"WERKEN VOOR DE STAD"
LIGT VOOR JE KLAAR.**

Als je met je financieel economische opleiding een uitdaging ziet in de implementatie van marktgericht denken en handelen in de overheidssector, lees dan de brochure "Werken voor de Stad".

Je vindt 'm op de E.E.F.A.-kamer (nr. 2160) en op de informatietafel tegenover de kamer van de onderwijsadministratie. Collega's van Cyriel Reestman op diverse posten plus burgemeester Van Thijn en wethouder De Grave vertellen daarin waarom Amsterdam niet alleen een stad is om van te houden, maar zeker ook een stad met een dynamische, uitdagingende werkring.

**SOMMIGE MENSEN HOUDEN NIET ALLEEN VAN AMSTERDAM.
ZE WERKEN ER OOK VOOR.**

**pag 5: Russische studenten op
bezoek in Nederland: een
interview.**

**pag 8: Burgeroorlog in Joego-
slavie. Wat is de oorsprong van
de Servo-Kroatische haat.**

**pag 16: Hoe Japanse organisa-
tietechnieken Harley Davidson
weer naar de top hebben ge-
bracht.**

REDACTIONEEL

Structurele veranderingen die afbreuk doen aan verworven rechten zijn nooit populair geweest bij politici. De veranderingen van het sociale stelsel is een duidelijk voorbeeld hiervan. De betaalbaarheid van dit stelsel is al jaren stof tot discussie. Van vele kanten wordt er gepleit voor een totale herziening van het stelsel. De politiek komt echter niet verder dan een prijsbeleid, verlaging van het uitkeringsbedrag, en hoopt dat daardoor het aantal mensen dat aanspraak doet op deze regelingen vanzelf zal af nemen.

Het is de vraag of er na de WAO plannen nog verder afbreuk kan worden gedaan aan het sociaal stelsel. Denk hierbij bijvoorbeeld aan de AOW. Door vergrijzing van de Nederlandse bevolking is er een steeds grote groep mensen die recht heeft op deze voorziening. Als je niet over lijken wilt gaan, is een hoeveelheidsbeleid bij de AOW onmogelijk. Het zal dus een wel weer een prijsbeleid worden. Hoelang nog tot de AOW niet meer te betalen is? Jammer voor die mensen die hun levenlang premie betaald hebben en recht zullen hebben op een aalmoes.

"We hebben Gorbatsjov nodig als symbool"	5
Hoe veilig is de dictatuur	6
Oud zeer en verse wonden	8
Denktank en marktplein van de politiek	11
Hiep, Hiep, Hoera!	12
Studeren in buitenland	12
Vrouwelijke ondernemers toen	13
Harley Davidson goes Japanese	16
Vijf dolle dwaze dagen voor de eerstejaars	19
Polen - Oostduitsland 1-1	20
De Tsjelovetsjeskij - factor	22
Schweinerij	25
Kort maar Krachtig	25
Train Grand Vitesse	27

Blad van de Faculteit der Economische
Wetenschappen en Econometrie van de
Universiteit van Amsterdam
Nummer 179 september 1991

Redactie:

Esther van Dijk
Andreas de Groot van Embden
Margreth Hoek
Dr. E. de Jong
Jacco Kroon
Alexander Maljers
Jeroen van Roon
Marcel van Schagen
Drs. M. Schulp
Bas Verheijen
Gerard Zwijnenberg

Fotograaf:
Kik Tunnissen
Marian Vleerlaag

Agenda:

Agendapunten moeten minstens 6 weken te
voren bij Rostra worden aangemeld.

Adreswijzigingen:

Studentenadministratie, Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam

Voor reacties, brieven en open sollicitaties
is de redactie bereikbaar op:
Kamer 2386 Jodenbreestraat 23
1011 NH Amsterdam
Telefoon : (020) 5252497

Ingezonden brieven, artikelen en studierap-
portages kunnen worden ingekort.

Voorpagina:
Harley Davidson

Oplage:

9x per jaar in een oplage van 5100 ex.

Advertenties:

Tarieven op aanvraag verkrijgbaar.
Opdrachten schriftelijk t.a.v. de
penningmeester

Advertenties in dit nummer van:

Arthur Andersen
Gemeente Amsterdam
KPMG
Moret, Ernst & Young
PTT Nederland
Unilever
VB Accountants

Zet- en drukwerk:
De Bussy Ellerman Harms B.V.

ISSN 0166 - 1485

Wat heb je aan een interessante plek als je geen kant op kunt?

Je staat op het punt van afstuderen en denkt aan je carrière. Begrijpelijk. Dan kun je twee dingen doen. Je zoekt een bedrijf op en wacht op die ene, interessante plek richting top. Of je praat met de mensen van

Moret Ernst & Young. Onze carrière-policy is namelijk bijzonder simpel: bij ons kun je alle kanten op. Zodat je in feite je eigen weg naar de top bepaalt. Meer weten? Bel de heer R.J. Ekkebus, tel. 010 - 4074368.

Praat 'ns met de mensen van Moret Ernst & Young.

 MORET ERNST & YOUNG

"We hebben Gorbatsjov nodig als symbool"

Gerard Zwijnenberg

"Stel je een eiland voor, ergens ver weg, waar de mensen zich voortbewegen op handen en voeten tegelijk. Ze hebben niet anders geleerd. Op een dag zagen ze een schip voorbijkomen met daarop mensen - die rechtop lopen! De eilandbewoners, diep onder de indruk geraakt, proberen sindsdien ook rechtop te gaan lopen. Maar dat lukt maar slecht. De eilandbewoners hebben nu eenmaal het lichaam van een viervoeter, dat niet voor rechtop lopen gebouwd is: te zwakke benen, een te zwaar bovenlichaam. Hun lichaamsbouw zal drastisch moeten veranderen, willen ze eens soepel rechtop kunnen lopen. Maar dat gaat niet met een paar maanden of jaren training en oefening. Het is een groeiproces waar generaties overheen gaan."

4 JAREN LENIN

Aldus moeten westerlingen zich de situatie in Rusland voorstellen, als ze willen begrijpen waarom 'perestroika' zo moeizaam en instabiel verloopt. Gaat de ontmoedigende vergelijking ook op voor de Russische universiteit? Natasja (22) en Nikolai (21), beide vierdejaars economiestudenten aan de Staatsuniversiteit van Leningrad (nu Petersburg), reageren bevestigend en berustend.

Er zijn nog wel degelijk hoogleraren van de oude stempel die nog steeds geloven in de planeconomie van de heilstaat. Anderen bekeren zich langzamerhand en geven toe dat het kapitalisme wellicht meer voordelen dan nadelen in zich bergt. De verantwoordelijkheid voor het jarenlang doceren van planeconomie schuiven de bekeerlingen soepel naar de staat en de regering,

Een maand geleden bezochten studenten uit het voormalige Leningrad aan Amsterdam en onze faculteit in het kader van een studie-uitwisselingsprogramma. Rostra hoorde twee van hen nader uit over studeren in Rusland, Jeltsin en Gorbatsjov, de mislukte staatsgreep van afgelopen zomer en de problemen met de hervormingen in het algemeen.

die hun immers dwangmatig de eenzijdige leerstof voorschreven.

Bestudering van de kapitalistische markteconomie was voorbehouden aan enkele doorzetters die in het overvolle studieprogramma nog de tijd vonden zich af te zonderen in de bibliotheek met de openbaringen van Marshall, Keynes en Friedman. De literatuur van de vrije-markteconomie was dus niet verboden, maar er werd officieel niet uit gedoceerd.

Daarin is nu verandering gekomen, al lijken de verhoudingen nog wat zoek. Natasja: "Er zijn nu speciale semestervakken voor de theoretici van de markteconomie. We kennen ze allemaal, hoor: Keynes, Friedman, de marginalisten, Hayek, Adam Smith. Maar let wel, zo'n vak is slechts 2 uur per week. Voor de rest is het 4 jaren Lenin."

OUR SHELVES ARE EMPTY!

Onze Russen raken nogal opgewonden als de dagelijkse beslommeringen van alledag aan de orde komen. Over het huishouden krijgen we de

bekende geluiden te horen. Natasja: "Je hebt geen idee van wat huishouden in Rusland betekent. De rijen die er voor de winkels staan terwijl de schappen leeg zijn. Meer dan de helft van de aardappels die je koopt, is rot; de goede moet je er maar uit zien te halen. En de tijd die in het bereiden van een runderlapje gaat zitten: het vlees dat je koopt, moet zelfs nog worden uitgebeend." De consequentie van het tijdrovende huishouden voor de Russische vrouw is evident: carrière maken kan ze wel vergeten, zeker gezien de mentaliteit van de doorsnee Russische wederhelft. Die peinst er niet over huishoudelijke taken op zich te nemen.

In het nationale huishouden ziet Nikolai een groot probleem: "Het huidige economisch beleid in Rusland is uiterst instabiel. Maatregelen worden genomen en steeds weer teruggedraaid. Dat geldt met name voor de wetgeving. Het is erg moeilijk de wettelijke ontwikkelingen te volgen. Er zijn zoveel verschillen en tegenstellingen. En het verandert met de dag."

KONINGIN ELIZABETH

De machtsverschuiving tussen de twee politieke hoofdrolspelers in de Russische politiek, Jeltsin en Gorbatsjov, kan in hun ogen eenvoudig worden verklaard. Jeltsin is erg populair omdat hij duidelijk gekozen heeft voor 1. vrije-markteconomie en 2. zelfstandige republieken met nieuwe onderlinge economische relaties. Gorbatsjov heeft juist gezocht naar een evenwicht tussen de oude en de nieuwe structuren. De resultaten laten echter te lang op zich wachten waardoor hij zijn leidende positie verliest. Maar de Sovjetleider teert nog steeds op zijn historische rol. "Wij hebben Gorbatsjov nodig als symbool, te vergelijken met Koningin Elizabeth van Engeland. De aanzet tot de noodzakelijke hervormingen is zijn verdienste geweest. Bovendien heeft hij buitengewone diplomatieke kwaliteiten. Buitenlandse politiek is zijn sterke punt."

Over de staatsgreep in augustus houden de Russen zich op de vlakte. In hoeverre was Gorbatsjov op de hoogte van de dingen die komen gingen? Nikolai en Natasja zijn gaan twifelen toen zij tegenstrijdigheden opmerkten in de stroom van berichten over wat er gebeurde: "Ik geloof dat Gorbatsjov wel van een op handen zijnde staatsgreep wist. Maar hij kon de ontwikkelingen niet meer stoppen, hij beheerste de gang van zaken niet meer."

De suggestie dat de mislukte staatsgreep juist een stabiliserende werking heeft gehad, maakt op Natasja en Nikolai weinig indruk: "Het investeringsklimaat voor buitenlandse bedrijven is nog steeds slecht. In de economie stabiliseert nog helemaal niets."

R

De politieke situatie in met name ontwikkelingslanden is voor het internationale bankwezen de blinde vlek in hun scenario's. Stafafdelingen van internationaal opererende banken concentreren hun systematische analyse van de situatie op de economische aspecten. De voornaamste reden hiervoor is dat er voor de financieel-economische analyse een aantal bruikbare indicatoren is ontwikkeld. Deze indicatoren worden van tijd tot tijd met de nieuwste cijfers herberekend waarmee de analist snel kan zien of de situatie slechter of beter is geworden.

Maar het verleden wijst uit dat de financieel-economische alarmbellen niet zaligmakend zijn. Soms wordt er vals alarm geslagen maar, wat natuurlijk voor de banken veel rampzaliger is, in een ander geval komt het juist te laat. De centrale bank van het debiteurenland laat weten dat betalingen van rente en aflossing op de schuld 'tijdelijk' zijn opgeschort.

KUDDEGEEST

De aankondiging dat de betalingen worden opgeschort komt natuurlijk zelden als een donderslag bij heldere hemel. Sterker nog, en daarin zijn de krantekoppen zo misleidend, de banken zijn zelf nogal eens debet aan de ontstane crisis-situatie. We stuiten hier op een eigenaardige, en een voor de internationale bankwereld als geheel noodlottige karaktertrek van de financiële wereld in haar internationale avonturen: kuddegeest. Als de stafafdeling van een bank de schuld- en liquiditeitsratio's van Bolivia ziet verslechteren, is de bank logischerwijs geneigd de kredietverlening aan Bolivia af te bouwen. Maar de betreffende bank is natuurlijk niet de enige die moeilijkheden voorziet. Honderden andere banken lezen

de halfjaarlijkse 'World Debt Tables' van de Wereldbank en de 'International Financial Statistics' van het IMF. Alle banken met vorderingen op Bolivia zullen de kredietkraan dus een eindje dichtdraaien. Bolivia wordt gerantsoeneerd op kredieten en dus minder kredietwaardig. Maar hierdoor verslechteren weer de schuld- en liquiditeitsratio's waardoor de kredietkraan nog verder dicht gaat. Geen wonder dat Bolivia op een liquiditeitscrisis afsuist.

Het land is in een stadium terechtgekomen dat banken niet meer kijken naar het land zelf, maar in feite alleen nog naar hun concurrenten. Ieder-

Hoe veilig is

Gerard Zwijnenberg

een volgt de markt; niemand bestudeert het land nog nader. Een 'self-fulfilling prophecy' dringt zich op: wee het land dat eenmaal in een kwade reuk is komen te staan. Het feilloos mechanisme van de kuddegeest bewijst snel dat de kwade reuk terecht is geweest.

GIJZELAAR

Maar de ontwikkelingslanden zijn natuurlijk ook niet van gisteren. Zij weten hoe belangrijk het is de kredietstromen in de juiste richting op peil te houden. Immers, iedere lening die verkregen kan worden maakt het land weer kredietwaardiger voor andere banken.

Er is echter nog iets bijzonders aan de internationale financiële wereld. Een internationale autoriteit, die betalingsverplichtingen juridisch af kan dwingen, ontbreekt. Ontwikkelingslanden zijn soevereine staten. Dit biedt debiteurenlanden een tweede motief om kredieten te bemach-

Aan het eind van het jaar 1988 stonden de ontwikkelingslanden voor bijna 1300 miljard dollar in het krijt. Buitenlandse banken bezien de regimes en het gevoerde economisch be-

dilemma. Enerzijds geeft hun kuddegeest hen in dat meer kredieten een debiteurenland kredietwaardiger maken. Anderzijds beseffen de banken dat meer kredieten een hogere schuldenlast betekenen, die een debiteurenland als gijzelaar van pas kan komen.

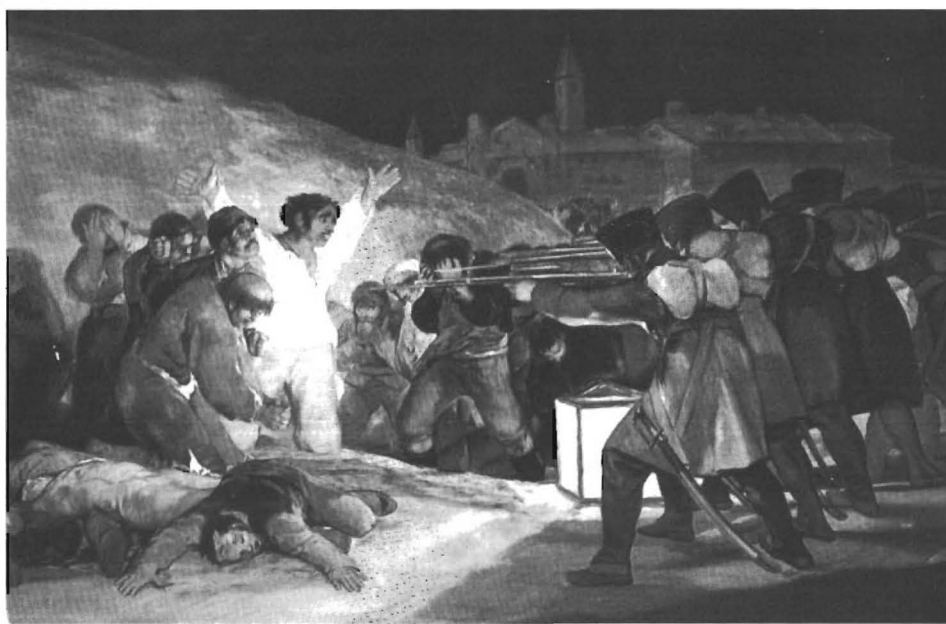
LANDENRISICO

Het dilemma werkt verlamdend op beslissingen met betrekking tot de kredietverlening. In dit opzicht falen dus de financieel-economische ratio's die juist bedoeld waren om de besluitvaardigheid te bevorderen. De ratio's verschaften te weinig informatie. Maar welke informatie hebben banken dan precies nodig?

Internationaal opererende banken lopen landenrisico. Dat risico manifesteert zich in een valutastop van het debiteurenland. Dit betekent dat schuldaflossing en rentebetaling in buitenlandse valuta niet meer mogelijk zijn. De valuta stop is een soevereine beslissing van de regering-debiteur die verregaande gevolgen heeft: de toegang tot de internationale financiële markten wordt immers op het spel gezet. Geen bank doet graag zaken met wanbetalers.

Waarom komt een soevereine regering tot die ingrijpende beslissing? Deze vraag is het centrale uitgangspunt voor de analyse van landenrisico. 'Case

studies' van schulden crises in het verleden laten zien dat vaak moeilijk gezegd kan worden of economische dan wel juist politieke factoren doorslaggevend waren. Wel staat vast dat politieke factoren een belangrijke rol spelen in het economisch beleid. Die constatering geldt overigens niet alleen voor ontwikkelingslanden. Ook in industrielanden hebben economische uitkomsten nogal eens een binnenlands-politieke oorzaak. Economische uitspraken blijven doorgaans steken bij de constatering dat de inflatie hoog, de loonstijgingen sterk en het financieringsstekort groot zijn. Er wordt te weinig gelet op wat de

Goya: 3 mei-executie in de Napoleontische oorlog

tigen: met een hoge schuldenlast kunnen debiteurenlanden immers macht uitoefenen over hun crediteuren.

De twee genoemde eigenaardigheden, namelijk de kuddegeest van de internationaal opererende banken en de soevereiniteit van de debiteurenlanden, maken de internationale kredietverlening tot een bizar spel. Het probleem voor debiteurenlanden lijkt immers te worden omgedraaid. De kwestie is niet langer hoe ze van een schuldenlast afkomen, maar juist hoe ze eraan komen!

De banken verkeren aan de andere kant in een

een dictatuur ?

leid daarom argwanend. Halfzachte maatregelen brengen de buitenlandse-schuldverplichtingen ernstig in gevaar. Maar kunnen banken de problemen zien aankomen?

cijfers betekenen. Analyse van de politieke situatie kan in dat geval meer inzicht verschaffen. Soms kan een oplossing van wat op het eerste gezicht een gecompliceerd economisch-technisch probleem lijkt, gevonden worden met een eenvoudige politieke reken-som. Dat kan door het gedrag van politieke groeperingen, inclusief de regering, eens nader te bestuderen. Dit is het terrein van de politieke analyse.

SOCIAAL CONFLICT

Politiek kan worden opgevat als voortdurend conflict tussen sociale organisaties. Politieke groeperingen zijn allemaal sociale organisaties met een duidelijke hiërarchie, waarin drie niveaus onderscheiden kunnen worden. De hiërarchie laat zich illustreren met de belangrijkste sociale organisatie in een soevereine staat: het politieke regime. Voor andere sociale organisaties geldt een soortgelijke structuur.

Aan de top van een regime bevindt zich het politiek leiderschap. Op het tweede niveau bevinden zich maatschappelijke instituties. In de sociale basis van het regime, het derde niveau bestaat uit een aantal bevolkingsgroeperingen. Bindende kracht in de organisatie van het regime is een aantal vigerende organisatieprincipes. Daaronder vallen interne besluitvormingsregels en strategieën om oppositie te bestrijden, meer algemeen 'normen en waarden'.

De organisatie van het regime kan op allerlei manieren onder druk komen te staan. Vanuit het oogpunt van landenrisico voor een bank is het interessant te weten waar de druk precies vandaan komt. Het politiek gedrag van een regering en het gevoerde economisch beleid worden dan begrijpelijker. In dit verband kunnen de industrielanden als stabiele politieke regimes worden beschouwd. De regimes kennen stuk voor stuk een brede sociale basis. Er bestaat volledige overeenstemming over de basisprincipes van democratie en vrije-markteconomie. De regimes zijn daarnaast ingebed in een uitgebreide en goed opgeleide institutionele en economische structuur.

PATRIOTTISME

Ontwikkelingslanden zijn een heel ander verhaal. Ontwikkelingslanden kampen immers voortdurend met politieke instabiliteit. Het is wellicht hun meest wezenlijke kenmerk. De

oorzaak van de instabiliteit ligt in de onderontwikkelde organisatie van het regime. Allereerst is de sociale basis van het regime smal. Er zijn weinig sociale groeperingen die effectief achter de regering staan. De regeringen missen daarbij een legitieme basis.

Ten tweede functioneren maatschappelijke instituties in ontwikkelingslanden gebrekkig terwijl ze op veel gebieden gewoon ontbreken.

Politiek als conflict tussen sociale organisaties

Ineffectieve en corrupte instituties vormen een centraal probleem voor ieder regime. Institutionele hervormingen stuiten op grote weerstand omdat de betrokkenen hun belangen goed hebben ingedekt. Succesvolle hervormingen vereisen een sterk politiek leiderschap.

Maar politiek leiderschap ontbreekt in ontwikkelingslanden. Regeringen van ontwikkelingslanden blijken vaak onkundig, besluiteloos of openlijk corrupt waardoor ze er niet in slagen de orde te handhaven, laat staan economische resultaten te boeken. De politieke leiders missen de essentiële eigenschap die nodig is om een bevolking te inspireren, die The Motorcycle Boy in Francis Ford Coppola's 'Rumble Fish' zo kernachtig, als reactie op zijn wanhopige broertje die tevergeefs probeert hem na te volgen als onbetwist leider van een straatbende: "If you wanna be a leader, you gotta have somewhere to go".

Daarnaast moeten ze enkele belangrijke bestuurlijke kwaliteiten ontberen zoals daadkracht en politieke behendigheid.

ORDEHANDAVING

Kortom, regimes in ontwikkelingslanden hebben weinig controle over de instituties en weinig vertrouwen van de bevolking. Het is niet vreemd dat in een dergelijke instabiele politieke omgeving onlusten uit breken en extremistische oppositiegroeperingen een reële kans hebben. Om in het zadel te blijven, rest de zwakke, besluiteloze regering weinig anders dan proberen bevolkingsgroeperingen te paaien met voedselsubsidies en de instituties met smeergelden en hogere lonen. De gevolgen voor het overheidstekort en de inflatie laten zich raden. Dit algemene patroon voor ontwikkelingslanden verklaart waarom de inflatie en het overheidstekort daar zo snel uit de hand lopen.

De gevolgen voor de buitenlandse schuld zijn ook evident. De regering heeft wellicht buitenslands geld geleend om de subsidies te financieren zonder inflatie of overheidstekort op te laten lopen. Als de regering geen buitenlandse kredieten meer krijgt ontkomt ze niet aan een stijgende inflatie en een devaluerende munt. De duurdere import en de kapitaalvlucht die dit als gevolg heeft, zal de regering al snel doen besluiten tot een buitenlandse-valutastop. De buitenlandse vorderingen zijn 'locked-in': de schuldencrisis is een feit.

Regimes van ontwikkelingslanden zijn zwak. Buitenslands banken lopen een hoog landenrisico gezien de tekortkomingen van de regimes op alle organisatieniveaus.

Een wrange landenrisico-'case', waarin het voor banken toch goed kan gaan, ondanks een slecht georganiseerd regime, blijft overigens Roemeenië. Daar richtte Ceausescu de economie letterlijk te gronde en betaalde de buitenslands schuld tot de laatste cent af.

R

Rostra Economica zoekt

REDACTEUREN (M/V)

die gemotiveerd zijn een goed faculteitsblad in elkaar te zetten.

- *Lezenswaardige artikelen staan voorop*
- *Vergaderen, regelen en lay-out zijn de bijzonder prettige nevenactiviteiten*
- *Nieuwe ideeën krijgen een eerlijke kans*

*Bel 525 2497, kom langs op kamer 2386 of stuur een brief naar:
Rostra Economica, Jodenbreestraat 23, 1011 NH Amsterdam.*

De eerste indruk is er één van ongelof. Hoe is het mogelijk dat twee zuidslavische volkeren, waarvan je verwacht dat ze in grote mate een culturele en etnische eenheid vormen, elkaar zo naar het leven staan. Bij nadere beschouwing blijkt dat de wortels van het conflict in het verleden moeten worden gezocht. Bestudering van de historie van Joegoslavië brengt interessante parallellen aan het licht tussen de huidige situatie en vroegere gebeurtenissen. Hieruit valt voor een groot deel de wederzijdse onverdraagzaamheid te verklaren. Het is echter moeilijk je aan de indruk te onttrekken dat ook de volksaard er toe leidt, conflicten op het scherpst van de snede uit te vechten. Dit artikel richt zich hoofdzakelijk op de Servo-Kroatische verstandhouding, wat niet inhoudt dat Joegoslavië niet met andere problemen kampt. Die zullen hier echter niet aan bod komen.

DE TURKEN EN DE HABSBURGERS

Voor 1914 waren de landen in de Balkan inzet van een machtsstrijd tussen de grote rijken; de Habsburgse dubbelmonarchie, het Duitse Kei-

zerrijk, het Tsaristische bewind en het Ottomaanse rijk. Het Koninkrijk Servië behoorde tot 1913 tot het Ottomaanse rijk maar ontworstelde zich via verschillende oorlogen aan de Turkse overheersing en wist zelfs haar grondgebied uit te breiden. Mede door haar geografische ligging was Servië hoofdzakelijk op het oosten gericht. Tijdens het Turkse bewind had Servië echter haar culturele identiteit en Grieks-Orthodoxe geloof weten te behouden. Door deze voorgeschiedenis voelt Servië zich de erfgenaam van het zuidslavische cultuuroed. Kroatië, daaren-

Oud zeer en

Jacco Kroon

tegen heeft een minder sterk Slavisch bewustzijn. Zij maakte deel uit (evenals Slovenië) van de Oostenrijk-Hongaarse dubbelmonarchie, was Rooms-Katholiek en sterk westers georiënteerd. Door de eerder genoemde machtsstrijd tussen de grote rijken verschoven de grenzen van de Balkanlanden voortdurend en dit leidde weer tot migraties. Een en ander had tot gevolg dat de meeste landen minderheden met een andere cultuur en religie binnen hun grenzen hadden. Kroatië bood onderdak aan een grote, het Turkse bewind ontvluchtte, Servische minderheid. Deze werden door het Habsburgse gezag benut als buffer tegen de Turken en woonden in gefortificeerde dorpen aan de Kroatisch-Servische grens.

De Balkan heeft zich weer be-
wezen als het kruitvat van Euro-
pa. Nu het communisme het veld
heeft geruimd en niet langer de
verschillende nationale senti-
menten onderdrukt, wordt de
beerput weer opengetrokken.
In Joegoslavië leidde dit tot een
burgeroorlog tussen de aarts-

het latere Joegoslavië. De uiteenlopende historische achtergronden en het politiek conservatisme van de elite in de deelgebieden zorgden vanaf het prilste begin voor problemen. Bij de verkiezingen voor de grondwetgevende vergadering wist de Servische Radicale Partij door een coalitie met de Democratische Partij de macht naar zich toe te trekken. Het gevolg was een constitutie met een structuur zoals in het vooroorlogse Servië, parlementair bestuur met de koning als staatshoofd. Dit was voor de Kroatische Boerenpartij onaanvaardbaar en zij boycotte de grondwet. Door deze handeling zetten de Kroaten zichzelf buitenspel en was hun positie al in het begin verzwakt. In hetzelfde jaar, 1921, werd de Communistische Partij verboden. De onvrede met de situatie bleef broeien bij de Kroaten. Het parlement werd ontbonden, er kwam een nieuwe grondwet en koning Alexander deed zijn uiterste best om van bovenaf de deelgebieden om te smeden tot een hechte natie, maar de Kroaten bleven zich bedreigd voelen door de Serven. De fascistische Ustasja-beweging in Kroatië kreeg steeds meer aanhang. In 1934 vermoorde één van hun agenten de koning. Hij werd vervangen door zijn neef. Het land bevond zich inmiddels in een deplorabele economische toestand. In 1941 werd het landsbestuur door een militaire coup terzijde geschoven. Enige dagen later vielen de Duitsers binnen.

PARTIZANEN, CETNIKS EN USTASJA'S.

Er brak een zwarte periode aan voor de onderlinge verstandhouding tussen Kroaten en Serven. De gebeurtenissen in Kroatië onder het Ustasja-bewind van dr. Ante Pavelic zijn waarschijnlijk voor een zeer groot deel verantwoordelijk voor de opstelling van de Servische guerrilla's en het, door Serviërs beheerste, federale leger in de huidige burgeroorlog. Hitler stelde het Ustasja-bewind in de gelegenheid een 'onafhankelijke' Kroatische staat te stichten. Kroatië werd hiertoe uitgebreid met gebieden waar Kroatische minderheden woonden (Bosnië-Herzegovina). Het resterende deel werd opgedeeld in een Duitse en Italiaanse zone. Al snel bleken de

In ruil voor godsdienstvrijheid en eigen grond hielden deze 'Grenzer' de Turken buiten de deur.

NIEUWE TIJDEN, NIEUWE LANDEN.

Na een verwoestende oorlog viel het Habsburgse rijk uiteen. Op de vredesconferenties van Versailles werd de landkaart ingrijpend door de geallieerden gewijzigd en zagen nieuwe landen als Tjechoslowakije, Polen en Joegoslavië het licht. Servië werd samengevoegd met Kroatië en Slovenië en zo ontstond, op 1 december 1918, het Koninkrijk der Serven, Kroaten en Sloveniërs,

verse wonden

vijanden Kroatië en Servië. Vertegenwoordigers van beide partijen maken elkaar op internationale vredesconferenties uit voor rotte vis. Tegelijkertijd brengt de oorlog het land aan de afgrond. Wat is de reden van deze even destructieve als gepassioneerde haat?

Ustasja's hun leermeester te overtreffen in het oplossen van etnische problemen. Gedurende hun bewind werd een groot deel van de Servische minderheid op gruwelijke wijze vermoord. Ook joden en zigeuners bleven niet gespaard. Hitler, die de Serviërs als verstoorers van de Europese orde beschouwde, juicht de slachtpartij van harte toe. De Serviërs buiten Kroatië werden op genadeloze wijze onderdrukt door de Nazi's. Binnen het Servische kamp ontstonden twee bewegingen. De communistische Partisanen van Tito, die hoopte na de oorlog een Joegoslavische Communistische staat te stichten. En de koningsgezinde Cetniks onder leiding van kolonel Mihailovic, die trouw waren aan de regering in ballingschap. Hoewel beiden tegen de Duitsers vochten en de geallieerden wilden steunen, bevochten ze ook elkaar. Kolonel Mihailovic had de lokale, nationalistische guerrillagroepen nauwelijks onder controle en kon niet verhinderen dat de Cetniks meer en meer collaboreerden met de Italianen in hun jacht op de Partisanen. Nadat de Duitsers waren verdreven volgde er een burgeroorlog die in het voordeel van de Communisten werd beslecht. Tito had de steun van het grootste deel van de bevolking, die door de oorlog rijp was voor het Communisme. De rol van de oude koningsgezinde elites was uitgespeeld. De trieste balans van de WO II is dat geen vreemde mogendheid zoveel Joegoslaven heeft gedood als de Joegoslaven zelf.

DE EZEL EN DE STEEN.

Na de Tweede Wereldoorlog wordt Joeslavië een Communistische Republiek. Tito wil, evenals ooit koning Alexander, een Joegoslavische eenheidsstaat. De nationale, culturele en godsdienstige identiteit van de verschillende deelgebieden wordt door het communistische regime onderdrukt. Zo ook de gevoelens van haat en frustratie die gedurende de oorlog zijn gegroeid. Joegoslavië breekt met de Sovjet-Unie in 1948 en volgt een eigen koers waarbij het communistische gedachtengoed wordt ge-

combineerd met wat liberaler economisch beleid. Als een 'ketter' communistisch land kan Joegoslavië rekenen op financiële steun uit het Westen. De Tito-periode komt in 1980 ten einde als deze sterft. Enige jaren later komt het communisme wereldwijd onder zware druk te staan. De 'ketterse' communisten van Joegoslavië hebben bij de gehele teloorgang van het communisme de macht niet uit handen gegeven maar zich verschanst in het Federale leger en het Servische regime van Milosevic. Aangemoedigd door de snelle machtsomwentelingen in andere communistische landen wordt de roep om onafhankelijkheid in Kroatië (en ook Slovenië) steeds sterker. Afgelopen zomer roepen Kroatië en Slovenië eenzijdig de onafhankelijkheid uit. De Kroaten voeren als rede aan dat ze al jaren de economie trekken en daarmee geld verdienen voor Servië. De Servische minderheden in Kroatië hebben de ervaringen, opgedaan in de vorige onafhankelijke Kroatische staat, nog vers in het geheugen en grijpen als eerste naar de wapens. De Kroaten vormen een Nationale Garde om zich te verdedigen. Het Federale leger, waarvan de officieren hoofdzakelijk uit Serviërs bestaat, schaart zich achter de Servische guerrilla's. De Federale regering heeft het leger al snel niet meer in de hand. De nationalistische gevoelens en wederzijdse haat zijn weer in alle hevigheid losgebarsten. Alle Kroaten zijn fascistische Ustasja's, vinden de Serviërs. De Serviërs hopen weer op een Groot-Servië en hebben de Kroaten altijd overheerst, vinden de Kroaten. Europa onderneemt dappere pogingen om het conflict op vreedzame wijze op te lossen. Er

zijn waarnemers en een EG-afgeezant ter plekke probeert bestanden te realiseren. Het is wellicht goed in dit verband de positie van Duitsland en Italië nog even te belichten. Beiden hebben zich in EG-verband als hartstochtelijke pleitbezorgers van een onafhankelijk Kroatië opgeworpen. Dit zal het vredesproces waarschijnlijk niet hebben bevorderd en getuigt in ieder geval van een chronisch gebrek aan historisch besef. Gezien hun rol in Joegoslavië in het verleden hadden ze er beter het zwijgen toe kunnen doen. De wapenstilstanden en overeenkomsten die in Den Haag worden overeengekomen door vertegenwoordigers van de strijdende partijen zijn nauwelijks serieus te nemen. De onwil is te groot en de bestanden worden zonder uitzondering gebroken. De Kroaten en Serviërs laten zich door een diepgewortelde haat meeslepen in een burgeroorlog die beide gebieden economisch zal verwoesten en velen het leven zal kosten; niemand die ze tegen houdt. Het lijkt een blauwdruk van het verleden. Wederom slachten de Joegoslaven elkaar af.

R

ROSTRA ECONOMICA

zoekt

EEN PENNINGMEESTER

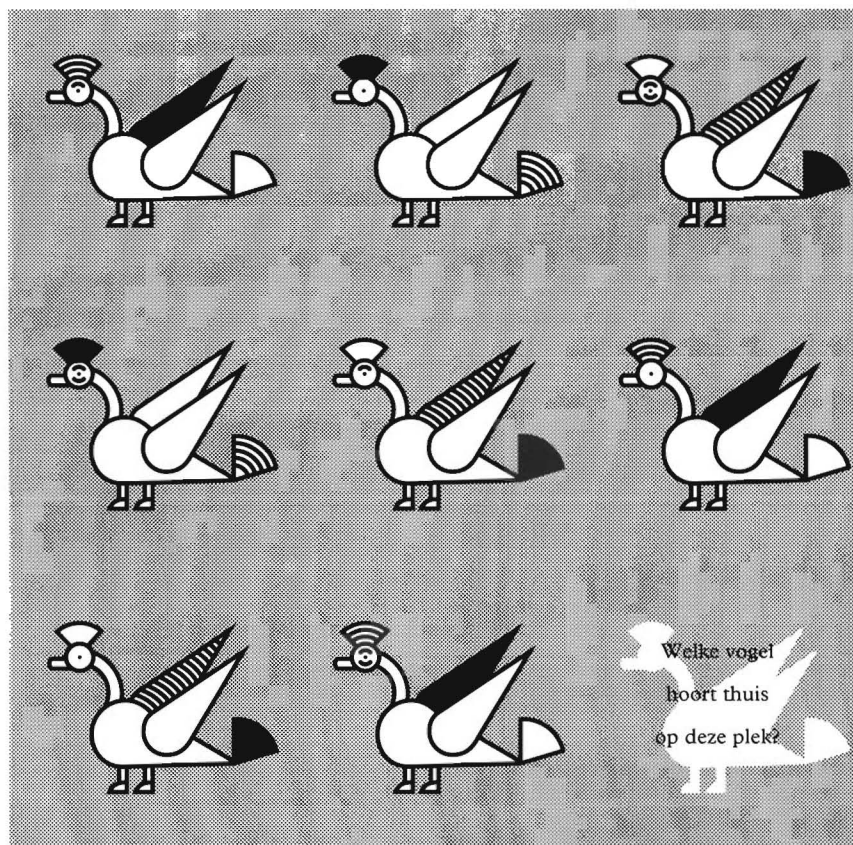
TAKEN:

- FINANCIEEL BELEID VOEREN;
- ADMINISTRATIE BIJHOUDEN;
- ACTIEF ADVERTENTIES ACQUIREREN:

MET NAME DE LAATSTE TAAK IS VAN BELANG, BEN JE IN STAAT MET GLADDE BABEL 'S LANDS ADVERTEERDERS EEN FINANCIËLE POOT UIT TE DRAAIEN, SOLLICITEER DAN BIJ:

ROSTRA ECONOMICA Jodenbreestraat 23 1011 NH Amsterdam
020 - 525 24 97

Dus u denkt bij PTT Nederland een vliegende start te kunnen maken?

Koninklijke PTT Nederland NV zoekt (bijna) afgestudeerde economen en econometristen. Géén dames en heren die van plan zijn om rustig naar het pensioen toe te schuifelen.

Maar mensen, die een goed verstand koppelen aan een krachtige, resultaatgerichte aanpak en een besmettelijk enthousiasme. Als u vindt dat wij nogal hoge eisen stellen, heeft u gelijk. Want we willen namelijk absoluut zeker zijn van de kwaliteiten van onze medewerksters en medewerkers.

Ook van onze nieuwe generatie generalisten en specialisten. PTT is 's lands grootste transporteur van informatie. En dat willen wij graag blijven. Dat betekent alert reageren, investeren - in techniek én mensen - en vooruit lopen op ontwikkelingen. PTT gaat als marktgerichte organisatie deze uitdaging op alle fronten aan. Vaak tot ver over onze grenzen. Kortom beweging en expansie zijn synoniem aan PTT.

Daarom zijn wij uitsluitend geïnteresseerd in jonge vrouwen en mannen met het talent en de mentaliteit om hun

eigen loopbaan uit te stippelen. Die in staat zijn onze - en hun eigen - belangen met verve te verdedigen en geen kans onbenut laten om die verder uit te bouwen.

De selectieprocedure is even gevarieerd als zwaar. Als u bovenstaand vraagstuk snel heeft weten op te lossen, is dat een pré, maar onze selectieprocedure heeft veel meer om het lijf. Denkt u te passen in ons profiel, dan is uw gemotiveerde sollicitatiebrief welkom bij Koninklijke PTT Nederland NV, concernstaf Management Development, Postbus 15000, 9700 CD Groningen. Voor meer informatie kunt u ons bellen: 06-0142.

PTT. Waar mensen 't maken.

Denktank en marktplein van de politiek

P. Roefs

Het ziekteverzuim is sinds de jaren vijftig verdubbeld. De toestroom tot de WAO is ook bekend: 900.000 arbeidsongeschikten op een beroepsbevolking van 6 miljoen is veel. Waarom stijgen de kosten zo sterk?

De groeiende kosten van de Ziektewet (ZW) en de Wet op de Arbeidsongeschiktheid (WAO) hangen samen met het zedelijk risico ('moral hazard'). Dit betekent dat mensen minder zullen doen om ziekte te voorkomen omdat ze verzekerd zijn tegen de financiële gevolgen. Mensen zullen ook minder naar ander passend werk zoeken. Ziekteverzuim wordt in Nederland nauwelijks gecontroleerd en de verzekerden hebben geen eigen risico.

Groeiende kosten hebben ook te maken met de onduidelijke toekenningregels voor een WAO-uitkering. De keuringsarts bepaalt dit. Deze kan misleid worden en zijn persoonlijke opvattingen kunnen meespreken in zijn oordeel.

Bovendien is het gunstiger om een WAO-uitkering te krijgen dan een WW-uitkering; hierdoor wordt de WAO wel eens gebruikt als gunstige ontslagregeling. Ook wordt bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid de werkloosheid verdisconteerd in de WAO.

ZEDELIJK RISICO

Het eigen risico wordt ingevoerd in de ziektewet: in de vorm van het inleveren van een vakantiedag per ziektemelding. Dit zal het zedelijk risico beperken. Men zou de verzekerde in staat kunnen stellen zijn vakantiedag terug te kopen.

Prof.dr. J. Hartog opende de reeks Kreten van de week met een betoog over de WAO/ZW. Tijdens het debat over de miljoenen nota had Prof.dr. R. van der Ploeg daar zijn zegje ook al over gedaan. Het contrast tussen beide professoren wierp een licht op de universiteit als denktank en marktplein van de politiek.

Het zal niet veel helpen als je de controle niet ook opvoert: eenmaal ziekgemeld betaal je niets meer voor een dagje extra. Vooral kort ziek zijn is duur.

Allereerst worden werkgevers beboet als hun bedrijf veel zieken en arbeidsongeschikten levert. Het opleggen van een dergelijke boete werkt, mits voorkomen wordt dat de werkgevers zich tegen dat risico kunnen herverzekeren. Bepaalde, helder omschreven categorieën van niet beroepsziekten kunnen uitgesloten worden van beboeting.

Ten tweede vindt Hartog de ingreep in de uitkeringen minder gelukkig. Deze hangt samen met de langdurige verwaarlozing van de uitvoeringspraktijk. Typisch voor de Nederlandse politiek, stelt hij. Een wet uit millimeteren maar de uitvoeringspraktijk erbij laten hangen! De criteria blijven vaag, de GMD ontvangt ziekmeldingen te laat zodat de herintreding te laat op gang komt,

de controle op de toekenning is minimaal, etc. De greep op de uitvoerende instanties is te gering.

Hartog pleit voor het aanpakken van de keuringspraktijk, onder andere door middel van steekproefsgewijze controle. Daarnaast pleit hij voor een verplichte samenwerking met een ver-

Arbeidsongeschikten op een marktplein van 6 miljoen

plichte minimumdekkende in handen is van commerciële instellingen. Dit zal de kosten drukken. Aldus Hartog.

DE ZAAL GNIFFELT

Het was niet de eerste keer dat we binnen de UvA muren hoorden over de WAO-maatregelen. Bij het debat over de miljoenennota was dit onderwerp ook al aangesneden. Gegarneerd met vele grapjes werden de WAO-plannen door Van der Ploeg verkocht met "iedereen voelt zich wel eens verdrietig" en "mijn collega is gestressed sinds hij met mij moet werken -ik ben nu eenmaal geen gemakkelijk persoon- dus kan hij als hij wil levenslang naar huis met een riant inkomen". De zaal gniffelt. Oneigenlijke gebruikers werden door de grappen geparodieerd en in een moeite door werden zieken met onduidelijke klachten verdacht gemaakt. (Chronisch moe nadat je kanker behandeld is? Ach, ik moet mezelf ook wel eens oppeppen. PR). Dergelijke zieken worden in het dagelijks leven wel vaker verdacht gemaakt en nu eens in universitaire context, door een jonge, geslaagde, valide professor, in het bezit van een ontzagwekkende spreek-snelheid, kennis van macro-zaken en komische talenten. Kortom: voor velen een voorbeeld.

Waarom bleef bij mij vooral een gevoelsmatige indruk achter van deze discussie, terwijl ik na Hartogs betoog denkend en discussiërend de zaal verliet? Waarom het gevoel dat het land in goede handen is, het sociale stelsel net op tijd gered wordt, we de geboden laatste strohalm dankbaar kunnen aanvaarden, het wel meevalt voor de invaliden en zieken en tenslotte het gevoel dat er iets vergeten is? Kwam het doordat de grapjes op micro-niveau zo eenzijdig gekozen waren en niet over bijvoorbeeld mensen zonder benen gingen, terwijl de WAO-maatregel hen toch echt niet overslaat? Ja. Zat het hem in het feit dat van der Ploeg weliswaar wel een wetenschapper is maar zich tijdens dit debat vooral liet zien als politicus en verkoper? Ook. Hartog nodigde uit tot nadenken; van der Ploeg bespeelt de gevoelens van het publiek en nodigde uit tot een partijtje nieuw flinks paniekvoetbal.

Petrie Roefs is derdejaars economie

R

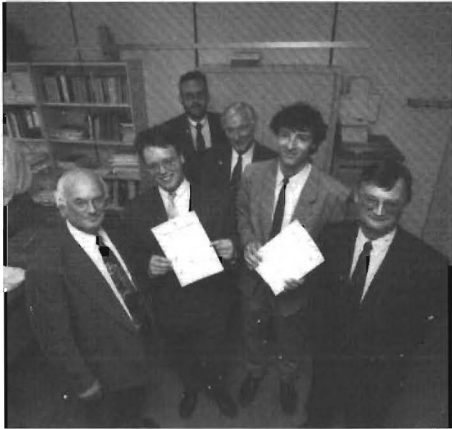
Hiep Hiep Hoera!

Prof.dr. R. Soeting

Woensdag 18 september 1991 was voor de vakgroep Accountancy een goede dag. De eerste postdoctorale accountantsdiploma's voor oud-NIVRA-studenten werden uitgereikt: een absoluut unicum in Nederland.

Twee oud-NIVRA-studenten, te weten A.M. van Amsterdam en G.J. den Hollander hebben op 18 september 1991 de eindstreep van de accountantsopleiding aan de UvA bereikt. In een feestelijke bijeenkomst werd aan hen de bul uitgereikt door de voorzitter van de examencommissie, prof. dr. A.J. Bindenga RA.

De bijeenkomst was in meerdere opzichten bijzonder. Om te beginnen kan worden vastgesteld dat Van Amsterdam en Den Hollander de eerste oud-NIVRA-studenten zijn die in Nederland een postdoctorale bul in ontvangst mochten nemen. Een primeur voor zowel de UvA als de NIVRA!

Sedert januari 1990 kunnen NIVRA-studenten, na afronding van de eerste fase, overstappen naar het postdoctorale onderwijs van universiteiten. Deze weg is na intrekking van regels volgens het Academisch Statuut vrijgekomen. De VU had al snel een regeling getroffen met de Hogeschool in Zwolle voor HEAOers 'RA-variant'. Nu hebben de HEAO-RA-variant en de eerste fase van het NIVRA-onderwijs een gelijkwaardig gewicht. Het lag dan ook voor de hand de faciliteit voor de HEAO door te trekken naar het NIVRA-onderwijs. Daarom heeft de vakgroep Accountancy van de UvA de postdoctorale accountantsopleiding voorwaardelijk opgesteld voor NIVRA-studenten.

Ondergetekende wenst in het bijzonder twee leden van de examencommissie te bedanken. Allereerst collega Bindenga die zich tien jaar lang met inzicht en gezag heeft ingezet voor de vakgroep Accountancy maar nu terugkeert naar Rotterdam. Als tweede lid fungeerde collega Jaap ten Wolde, een bekend accountant hier ter stede, die in het afgelopen studiejaar onze vakgroep loyaal heeft ondersteund.

R

Studeren in buitenland

P. van Heteren

De UvA heeft zes bilaterale uitwisselingsprogramma's met universiteiten in de VS waarbinnen UVA-studenten (bijna alle studierichtingen) een academische jaar (bij uitzondering 1 semester) aan een Amerikaanse universiteit kunnen studeren. De basis voor deze programma's is een gesloten beurzenstelsel, waardoor geen collegegeld aan de Amerikaanse universiteit betaald hoeft te worden. In sommige gevallen is room&board op de Amerikaanse campus verkrijgbaar tegen een vast bedrag van fl. 8.000,- per academisch jaar.

1. San Fransisco State University;
2. Montana State University;
3. West Florida;
4. University of Nebraska (onder voorbehoud)
5. New School for Social Research
6. Hofstra University (onder voorbehoud)

De sluitingsdatum voor deze programma's is 15 januari 1992, voor het academisch jaar 1992/1993. Bij Bureau Buitenland, Spui 23-27, is informatie verkrijgbaar over de bovenstaande universiteiten, selectiecriteria, alsmede aanmeldingsformulieren. De schriftelijke informatie en aanmeldingsformulieren kunnen dagelijks, tijdens kantooruren, worden opgehaald bij de balie van Bureau Buitenland. In geval van vragen kan men gebruik maken van de inloop-sprekuren "Studeren in het Buitenland" van Bureau Buitenland, iedere maandag van 14.00-16.00 uur en iedere donderdag van 10.00-12.00 uur (mw mr H. Saarloos, tel. 5254057/2373).

R

Vrouwe

Marcel van Schagen

Voor 1956 was er vooral onder invloed van de katholieke zuil sprake van een duidelijk beeld over de rol en de positie van de vrouw in de maatschappij, hetgeen inhield dat zij voor alles moeder diende te zijn. Zo werd in 1937 door de toenmalige katholieke minister Romme in een voorontwerp van wet, overwogen arbeid van gehuwde vrouwen vrijwel geheel te verbieden. Door versterking van het gezin hoopte deze vertegenwoordiger van het katholieke volksdeel een dam op te werpen tegen de uitwassen van de moderne maatschappij. Overigens werd bij het aantreden van het Rooms-rode kabinet de Geer in 1939 het wetsontwerp niet overgenomen. De handelingsonbekwaamheid van de vrouw bleef. Dit hield in dat zij indien ze de beschikking over een bedrijf had, deze verloor zodra zij huwde en feitelijk de ondergeschikte van haar man werd. Dit was alleen te vermijden door onder huwelijkse voorwaarden te trouwen. Desondanks kwam het voor 1956 wel voor dat vrouwen in de handel actief waren of aan het hoofd van een onderneming stonden.

HET KLEINBEDRIJF

Voor de straathandel was voor gehuwde vrouwen en weduwen een bron van inkomsten. Garen en band, bloemen, lucifers, snuisterijen en vooral vis werd veel op straat verhandeld. Deze vis bestond vaak uit de zgn "wijvenvisch", de vis

Wasdag in Rijssen, vader en zoon

ijk ondernemerschap toen

Anno 1991 is ongeveer een derde deel van de economiestudenten aan de Universiteit van Amsterdam vrouwelijk. Een aantal van deze studentes zal na de studie besluiten een eigen bedrijf op te zetten. Dit zal niet altijd van een leien dakje

gaan maar zeker minder moeizaam dan voor 1956. Pas in dat jaar werd de handelingsbekwaamheid van de Nederlandse vrouw erkend door de wetgever en kwam voor de vrouw de weg vrij naar het ondernemerschap.

die aan de bemanning van de schepen naast de gebruikelijke betaling werd toegewezen en vervolgens door hun vrouwen op straat werd verkocht.

Door regulering en het toenemende verkeer ging de straathandel achteruit en verplaatste zich op den duur naar de markt. Behalve de straat en markthandel dreven veel vrouwen winkeltjes. In Den Haag stonden in 1923, 162 vrouwen ingeschreven als eigenares van een klein bedrijf, waarvan de grootste sterk uiteenliep. Er was sprake van winkeltjes achter of onder het huis, maar soms ook van meer professionele bedrijven. Vaak waren in deze bedrijven weduwen werkzaam. Ook waren er winkelbedrijven met ongehuwde vrouwen aan het hoofd. Veel van deze zaken verkochten vooral artikelen waarin vrouwen geïnteresseerd waren zoals, lingerie, parfumerie, mode en manufacturen. Een grote groep 'verborgen' kleine winkelondernemers werd gevormd door de gehuwde vrouwen, die samen met hun man een bedrijfje exploiteerden.

Zoals te doen gebruikelijk werd de man, de hoofd van het gezin, als eigenaar ingeschreven. De meeste van deze bedrijven waren echter afhankelijk van het meewerken van de vrouw. Dan zijn er nog de filiaalhoudsters, die weliswaar geen eigenaar van de zaak waren maar deze wel geheel zelfstandig beheerden voor rekening van een broodfabriek, banketbakkerij, fabriek van dropwaren of suikerwerken, melkinrichtingen en dergelijke. Zij werkten voor een maandsalaris of op percentage.

HET GROOTBEDRIJF

In Den Haag en omgeving waren in 1923 geen ondernemersvrouwen binnen het grootbedrijf, die helemaal zelfstandig de leiding over een onderneming hadden. Weliswaar waren er bij de kamer van koophandel meer dan 80 vrouwen ingeschreven als directeur, procuratiehouder, commissaris of medevenoot. Het merendeel bemoeide zich niet met de onderneming. Zij hadden een mannelijke directeur of gevolmachtigde in dienst. Het was voor vrouwen zonder meer ongebruikelijk een grote onderneming te leiden. Het lag niet in de vrouwelijke aard zich bezig te houden met zaken vond men. In de Nieuwe Rotterdamse Courant wordt in 1934 in een artikel over 'de vrouw in zaken' gesteld:

"De psyche van de Nederlandse vrouw gaat beslist niet uit naar den handel. Het ontbreekt haar aan eigenschappen voor het zakendoen. Voor de meer verantwoordelijke posities behoeft men een zekere flair, handigheid, vluheid in denken en beslissen". Slechts van 5 vrouwen is bekend dat zij daadwerkelijk aan het hoofd van de onderneming stonden. Zij werkten evenwel alle samen met een mannelijke directeur. Vaak kon dit ook niet anders. Zo had een van de onder-

neemsters, een commissionair in effecten, destijds eenvoudigweg geen toegang tot de beurs. Uit een onderzoek van de Nieuwe Courant in 1923 over 'vrouwen in den handel' blijkt dat behalve de 80 wel bij de Kamer van Koophandel ingeschreven vrouwen een groot aantal vrouwen niet mee wensten te doen aan het onderzoek teneinde hun man of medevenoot niet te kwetsen.

"Wij hebben bij ons onderzoek dames gesproken, die eigenlijk de eersten waren in de zaak,

Het lag niet in de
vrouwelijke aard zich
bezig te houden met
zaken

terwijl echtgenoot of man een tweede rol speelde. Het verdient de aandacht dat zij liever hun naam niet genoemd hadden, uit vrees voor nاي-ver bij den man of om diens gevoeligheid te sparen".

DE FINANCIERING

Voor vrouwen die niet zelf de beschikking over voldoende kapitaal hadden was het vrijwel onmogelijk een bedrijf te beginnen. Zij werden door de banken als niet-kredietwaardig beschouwd en hadden altijd een volledige zekerheidsstelling of borg nodig. Het is hierdoor en mede door de in de wet vastgelegde handelingsonbekwaamheid van de vrouw, dan ook niet verwonderlijk dat ondernemers van voor 56 vaak weduwe waren of anderszins door vererving aan het hoofd van een onderneming stonden. Over vrouwelijk ondernemerschap in de huidige tijd is nog zeer weinig onderzoek gedaan. Wel staat vast dat het 'ondernemen' voor vrouwen van nu nog steeds niet makkelijk is. Toch worden de barricades langzaam maar zeker geslecht. Er zijn nu vooral vrouwelijke ondernemers te vinden in adviesbureaus, vertaalkantoren, reisbureaus e.d. Op een vrouwelijke president-directeur van Akzo, Shell of Philips zullen we waarschijnlijk nog enige tijd moeten wachten.

R

ken toe (1937).

Nou ja, uitsluitend... Oscar Wilde zei, om precies te zijn: "Mijn smaak is allereenvoudigst. Ik ben altijd tevreden met het beste." En dat is nu Paul ten Voeten uit. Vandaar ook dat hij uitgerekend bij KPMG zit, in opleiding voor accountant. En tevreden?

Mijn vriend is net als Oscar Wilde: hij wil uitsluitend het beste.

Nou, trots en blij, mag je wel zeggen. Zij zijn de besten, zegt hij, en daar wil-ie bij horen. Dat is dus studeren geblazen, want als je econoom of HEAO-er bent, dan ben je nog niet één-twee-drie accountant. Nou ben ik zelf pas tweedejaars Engels, dus we kunnen voort.

Maar het aardige is dat ze daar bij KPMG de opleiding zo inrichten dat je ook meteen volop in de praktijk bezig bent. Telkens weer bij een andere cliënt. Grote organisaties, kleinere organisaties... Dus dan zit je weer in een andere omgeving, andere mensen – job rotation, inderdaad – om echt all round te worden. En je wordt scherp in de gaten gehouden hoor, of alles goed gaat. Een beetje freewheelen is er niet bij. Pauls keus voor KPMG, en KPMG's keus voor hem natuurlijk, daar hebben de Britten zo'n leuk woord voor: serendipity. Het vermogen om uit een veelheid juist het meest waardevolle te kiezen. Het klinkt misschien verwaand, maar toch is het zo.

KPMG is uit op kwaliteit. Jij ook? Bel of schrijf dan naar ons Bureau Werving & Selectie,
KPMG Gebouw, Burgemeester Rijnderslaan 10-20,
1185 MC Amstelveen, telefoon 020 - 6567162.

Harley Davidson

Jeroen van Roon

In 1984 was Harley Davidson 'four minutes away from bankruptcy'. De Japanse concurrentie had het bedrijf bijna uit de markt gedrukt. Het management nam zijn toevlucht tot een middel dat tot dan toe weinigen voor hen in het westen was

De een wijdt het aan het toegeweide arbeidsvolk in Japan, de ander aan de protectionistische maatregelen die de Japanse overheid pleegt te nemen, weer een ander wijst naar de oneerlijke handelspraktijken. Een heel scala van verklaringen is in de loop der jaren de revue gepasseerd om het voor het westen zo vernederende succes van Japan te verklaren.

Een poging tot een meer wetenschappelijke verklaring wordt, onder andere, ondernomen op onze faculteit. Vakken als Strategisch Management en Externe Organisatie wijzen op verbeterde procestechnologieën als 'Just in Time' productie en slimmere marketing strategieën als 'penetratieprijspolitiek (in plaats van de in het westen gebruikelijke afroopprijspolitiek).

'KAIZEN'

In Japan zelf wordt een andere verklaring aangedragen voor de veel hogere groei cijfers aldaar. Zelf noemen ze het 'Kaizen', ruwweg vertaald met geleidelijk maar voortdurend verbeteren. In het westen heten ze Continuous Improvement Programs (C.I.P.'s). De bedoeling van deze programma's is het installeren van een organisatie-systeem welke een natuurlijke stabiliteit kent terwijl er voortdurend verbeteringen (daardoor) veranderingen plaats vinden. Dit in tegenstelling tot bedrijven waar zo'n systeem niet is ingevoerd en waar de natuurlijke stabiliteit aanwezig is zodra de organisatie onveranderd blijft. Elke poging tot verbetering gaat daar met een pijnlijke verandering gepaard. En een organisatie welke intern geen neiging tot verbetering heeft is onderhevig aan wat wordt genoemd 'de wet van Parkinson': op het moment dat een innovatie is geïmplementeerd zet de neergang in.

Met verbetering wordt hier niet bedoeld innovatie. In het westen wordt innovativiteit gezien als een der belangrijkste, zo niet het belangrijkste concurrentiemiddel, de manier om de anderen in de markt voor te blijven. Japan blinkt absoluut niet uit op het gebied van innovaties, in feite klaagt het westen al sinds jaar en dag steen en been dat Japan zich voornamelijk onledig houdt met het imiteren van westerse produkten. Toch staan Japanse bedrijven op het moment het sterkst in de concurrentiestrijd. De innovativiteit van het Japanse bedrijfsleven zit hem dan ook niet zozeer in nieuwe produkten maar in de implementatie van een volledig nieuw organisatie-vorm, de C.I.P.. Geen radicale maar kleine, voortdurende verbeteringen liggen ten grondslag aan de veel lagere kosten waartegen bijvoorbeeld de Japanse auto industrie kan produceren dan de westerse (namelijk 60 % van bijvoorbeeld de Amerikaanse industrie).

Hocwel C.I.P.'s in Japan een hoge vlucht hebben genomen, en zijn geperfectioneerd, is (ook) dit geen Japanse uitvinding. Deze organisatievorm is ontwikkeld door experimenten van Amerikaanse ondernemers in het begin van de eeuw

die het 'scientific model' van Taylor niet bevredigend vonden. Dit model bewerkstelligde een strikte scheiding van taken en bevoegdheden binnen een onderneming. De manager deed het denkwerk en de arbeiders voerden orders uit in een arbeidsproces dat zoveel mogelijk gestandaardiseerd en gespecialiseerd werd. Massaproductie om 'economies of scale' te bereiken is de basis van het westerse bedrijfsleven.

Hoewel sinds jaar en dag de onaangename kanten van dit model onderkend en zoveel mogelijk ondervangen worden is dit strikt genomen nog steeds de basis voor onze organisatievorm. Iedereen heeft z'n taak en verantwoordelijkheid voor de organisatie als geheel ligt slechts bij de opperste leiding.

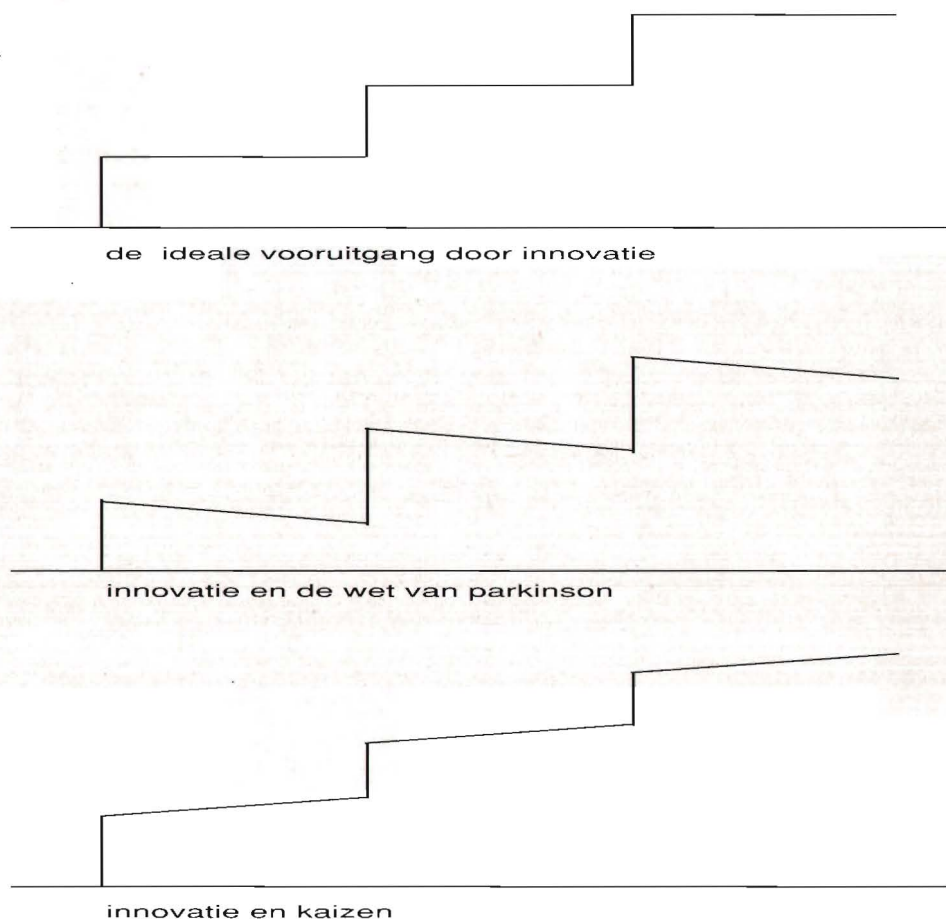
JAMES T. LINCOLN

C.I.P.'s zijn ontworpen om iedereen die betrokken is bij het werkproces te laten meedenken in plaats van slechts de enkeling in de directiekamer. Een van de pioniers op het gebied van C.I.P.'s, James T. Lincoln, van Lincoln Electric Company, noemde dit 'the hundred headed brain'. Om het personeel de prikkel niet te ontnemen ideeën aan te leveren werd hen lange termijn stukloon contracten aangeboden, gebaseerd

op het tot dan toe hoogst bekende produktieniveau. Aan dat contract werd niets veranderd, ook niet als de werknemer een betere produktiemethode ontdekte. Zo hoefde die werknemer niet bang te zijn om op korte termijn een hogere produktie eis voorgeschoteld te krijgen en kreeg hij of zij wél een hoger totaal loon.

Lincoln was zo succesvol met zijn bedrijfsorganisatie dat hij helaas verdacht werd van oneerlijke concurrentie, zo goedkoop kon hij vergeleken met zijn concurrenten produceren. Dezelfde overheid die Lincoln op alle mogelijke manieren het werken onmogelijk maakte deed wel grote moeite om in Japan C.I.P.'s doorgang te laten vinden.

De militaire autoriteiten vreesden ernstige vormen van armoede vlak na WOII en stelden onder andere een leerprogramma in voor Japanse managers dat zo ingericht was dat zij op hun beurt met de opgedane kennis anderen zouden

goes Japanese

gelukt : ze besloten de Japaners te imiteren. Op dit moment zijn ze weer een van de dominante motorfietsenproducenten in de wereld. Blijkbaar begrepen zij goed wat anderen maar niet konden vatten, de ware reden van het Japanse succes.

opleiden. Op die manier werden in een zo kort mogelijke tijdspanne zoveel mogelijk mensen in aanraking gebracht met basismanagementtechnieken. Een belangrijk onderdeel van die programma's was de invoering van een 'suggestie systeem', bij ons bekend als de ideeënbus. Dit was de eerste aanzet tot C.I.P.'s op grote schaal.

'QUALITY CIRCLE'

Degene die verantwoordelijk wordt gehouden voor de hoge vlucht die C.I.P.'s in Japan hebben genomen is de Amerikaan Deming. Hij introduceerde het Deming wiel welke de basis is voor de zogenaamde 'quality control circle'.

De gedachte achter deze figuur is dat er voortdurende recapitulatie plaats vindt in elk stadium van het werkproces door bedrijfskringen. Hoewel in de westerse marketing ook aandacht wordt gegeven aan terugkoppeling gebeurt dit alleen aan het einde van de productielijn, de tussenliggende afdelingen worden niet gebruikt om ideeën aan te dragen.

Waarom is het zo belangrijk de medewerking te verkrijgen van de werknemers? Dat is belangrijk omdat dit essentieel is voor het succesvol implementeren van die produktiemodellen die tot op heden in Japan zo veel succes oogstten maar in het Westen jammerlijk mislukten. Het gaat hier om het 'Just in Time' produktie model en het Kamban systeem. Het Just in Time produktie model heeft als doelstelling te beantwoorden aan werkelijke vraag, niet aan geplande. Dit vereist een perfect draaiende produktie waarin geen enkele fout wordt gemaakt en flexibele werknemers. Daarom is een C.I.P. noodzakelijk want een perfect draaiend produktiesysteem krijgt men alleen door gemotiveerde, meedenkende werknemers. Voordelen: lagere kosten door afwezigheid van voorraden en een sterk verminderde verspilling van produktiemiddelen, nadeel: het verwerken van de ideeën kost tijd en geld. Het grote voordeel van het westerse systeem is economies of scale, het grote nadeel kosten door voorraadhouding en werkelijke vraag die niet overeen stemt met de geplande vraag. C.I.P.'s tonen aan dat standaardisatie en grootschalige produktie ouderwetse methoden zijn.

Zo doet dit model twee oude kapitalistische

wijsheden de das om: 'Hogere kwaliteit leidt tot hogere kosten' en 'Grotere produktieseries leiden tot lagere kosten'.

KWALITEIT

Spijtig is het dat de betere kwaliteit die gegeneerd wordt moeilijk door koele cijfers gemeten kan worden. Daardoor loopt de westerse manager niet snel warm voor deze zaken. De meeste managers zijn namelijk economen, lieden die geen verstand hebben van de produkten die zij geacht worden te verhandelen. Daar kunnen ze ook niets aan doen maar dat brengt wel met zich mee dat ze voor de beoordeling van het produktieproces voornamelijk moeten vertrouwen op cijfers die (makkelijk meetbare) produktiviteitsverbetering indiceren. Zeker een manager die uit is op snel resultaat en dat resultaat ook zichtbaar wil maken heeft weinig boodschap aan iets dat niet meetbaar is. Zo kan het gebeuren dat een crisismanager ergens in kortetijd flink de bezem doorhaalt, kosten sterk weet te verlagen, lof van het publiek oogst en een ander opzadelt met een gedesoriënteerd bedrijf dat beroofd is van die goede eigenschappen die het nog had (zie voor de grap eens de consumenten elektronica divisie van Philips, enkele jaren nadat het is losgelaten door Timmer). Zo zien we het in het westen graag gebeuren. Daar waar gevoeld wordt dat een verandering nodig is wordt ook meteen een complete ommezwaai verwacht. Daarmee samen hangt de behoefte om compleet nieuwe ideeën voort te brengen en revolutionaire innovaties door te voeren. Dit wordt als veel eervoller beschouwd dan die duffe, anonieme ideeënbus.

De belangrijkste reden waarom C.I.P.'s in het westen vaak mislukten is echter dat het personeel geen voordeel wordt geboden bij het actief meedenken over het produktieproces. Er dreigt hen zelfs een nadeel. Slaagt de onderneming door suggesties uit het arbeidscollectief erin efficiënter te produceren, dan worden er arbeidsplaatsen weggesaneerd. Worden er kosten bespaard dan komt dit niet gedeeltelijk ten goede aan diegene die het idee naar voren bracht. C.I.P.'s hebben alleen kans van slagen als het personeel

de garantie heeft dat suggesties niet tegen hen gebruikt zullen worden. Daarom is de 'life time employment' die in Japan gebruikelijk is zo belangrijk voor het succes van die bedrijven. Bovendien gaat het installeren van een C.I.P. niet onmiddellijk gepaard met positieve resultaten. Meer dan bij enig ander produktieproces geldt hier dat de leercurve pas na enige tijd resultaten bewerkstelligt. Dan is er echter ook voor bedrijven die er nog niet aan willen gaan houden meer aan. In Japan kwamen bedrijven die niet overgingen tot een vorm van C.I.P. al veel eerder in moeilijkheden door de wurgende concurrentie dan de westerse bedrijven nu. Harley Davidson begreep als een der eerste westerse bedrijven dat

voortdurend verbeteren, niet als intentie maar als organisatievorm, een absolute voorwaarde is om te overleven.

R

Dit artikel is gebaseerd op de boeken 'Kaizen' van Masaaki Imai en 'Well made in America, Lessons from Harley Davidson on being the best' van P.C. Reid en het artikel 'America's most successful export to Japan: Continuous Improvement Programs' uit Sloan Management Review, spring 1991.

- RECTIFICATIE -

De redactie van Rostra Economica betreurt het dat de ingezonden brief van Joop Wijn (SEF) in nummer 178 zonder voorafgaand overleg op (volgens hem) essentiële punten is ingekort. Onze excuses hiervoor.

EEN ECONOOM DIE WIL WETEN HOE DE WERELD ACHTER DE CIJFERS IN ELKAAR ZIT, GAAT OP ONDERZOEK UIT BIJ VB ACCOUNTANTS.

De accountants van VB zijn intensief betrokken bij het werkteerrein van hun cliënten, bij de wereld achter de cijfers. Ze krijgen te maken met de complexe vraagstukken waarmee de overheid en de non-profitsector worden geconfronteerd. De accountants van VB verdiepen zich in financieringsproblemen, begrotingstekorten, herverdeling van geldstromen en in kwesties als stadsvernieuwing, milieuzorg, privatisering en fusies.

de aandacht voor persoonlijke ontplooiing en de open relaties met collega's en cliënten.

Carrière-planning. Je start je loopbaan bij een organisatie die innovatie hoog in haar vaandel voert. Natuurlijk investeert VB in zijn medewerkers. VB kent een uitgebreid intern opleidingsprogramma, een loopbaanplan voor economen en een management development-programma voor pas

BEDRIJFSECONOMEN.

De wereld van VB. VB is met ruim 1.300 medewerkers en 30 vestigingen één van de grote accountantskantoren van het land. Een eigentijdse organisatie met een veelzijdig dienstenpakket en een eigen visie op dienstverlening.

VB werkt voornamelijk voor organisaties als gemeenten, ministeries, nutsbedrijven, ziekenhuizen en theaters. Een dynamische wereld waarin naast economische ook sociale en politieke afwegingen een belangrijke rol spelen. In de cultuur van VB ligt dan ook een sterk accent op maatschappelijke betrokkenheid. Dat is te merken aan de sfeer in het bedrijf, de manier waarop wij georganiseerd zijn,

afgestudeerde registeraccountants. Het loopbaanplan is erop gericht dat startende economen zo snel mogelijk als zelfstandig werkende accountants functioneren. In ongeveer drie jaar tijd groei je door naar de functie van controleleider. VB biedt je bovendien een prima salaris, ruime loopbaanmogelijkheden en uitstekende andere voorzieningen, die meegroeien met jouw ontwikkeling.

Informatie en sollicitatie. Wil je meer weten over VB of wil je solliciteren? Schrijf dan een brief naar VB Accountants, Afd. personeel en organisatie, Postbus 19331, 2500 CH 's-Gravenhage of bel: 070-3738388.

WERKEN BIJ VB IS INVESTEREN IN JEZELF.

Vijf dolle dwaze dagen voor de eerstejaars

Drs. E. Dirksen

Het welkomstwoord wordt uitgesproken door Professor Cramer. Na zo'n 25 minuten kom ik aan bod. Het is mijn taak om het programma van de komende week uit te leggen en de werkgroepindeling te verzorgen. Vroeger nam dat een hele middag in beslag. Nu doen we het simpeler. Per groep wordt aangegeven of men Wiskunde A, B of Economie 2 als voorkennis nodig heeft. Dan laten wij per groep zo'n 30 studenten naar voren komen die onder begeleiding van 2 mentoren naar het Maupoleum vertrekken. Het programma voor de rest van de week is van minuut tot minuut gepland.

Op de faculteit heb ik verder weinig te doen. De overige commissieleden en de mentoren doen het werk. De mentoren hebben een paar dagen eerder een training gehad hoe de nieuw aangekomenen voor te lichten en wegwijs te maken over en binnen de economiestudie. Frank, het nieuwe student-bestuurslid, en Lucette, het vertrekkende studentbestuurslid, verzorgen de faculteitspresentatie, waarin de op onze faculteit opererende verenigingen de revue passeren.

FACULTEITSIMAGO

Op de tweede introductiedag wordt voorlichting gegeven over de propedeusevakken die in het eerste trimester worden gegeven. Ook de nieuwe studie-adviseur Ina Kamerman wordt voorgesteld. De door ons bestelde extra klapstoelen blijken niet nodig. We zullen ons faculteitsimago dit studiejaar duidelijk moeten verbeteren om volgend jaar weer meer studenten te trekken.

Om 12 uur vertrekken diegenen die niet mee naar de zgn 'buitendagen' in Heino gaan. 230

De eerste maandag in september is sinds jaren het startpunt van de introductieweek voor de nieuwe lichte eerstejaars studenten. Het zijn er dit jaar 627. De Lutherse Kerk wordt voor deze gelegenheid gebruikt als aula. Na telling van het daadwerkelijk aantal aanwezige studenten komen we tot 358! Waar zijn die overige 260 gebleven?

blijven er over, samen met met zo'n 40 mentoren en commissieleden. Dit jaar gaan we voor het eerst met de trein. De OV-jaarkaart heeft voor een aanzienlijke verlichting van ons budget gezorgd: er hoeft nog maar 1 bus gehuurd te worden.

DEBATWEDSTRIJD

Om 20.00 uur staat te Heino een debatwedstrijd, geleid door Hans Amman, docent IEB op het programma. De eerstejaars debatteren over stellingen als: "economie studeren is een garantie om rijk te worden" en "monogame liefde is te prefereren boven veelvuldige contacten". Inmiddels doet de eerste ramp doet zich voor. De nog niet geteste nieuwe geluidsinstallatie is volkomen ontoereikend. Achterin de zaal is van het gebodene op het podium niets te volgen. Toch slagen we er nog in de winnaars van het eerste programma-onderdeel, het vragen- en opdrachterspel, dat bij aankomst werd gespeeld, bekend te maken. De debatwedstrijd verloopt chaotisch. Niettemin slaagt de jury erin min of meer wille-

keurig een winnaar aan te wijzen. De 'dropping' is het volgende onderdeel. Autobussen moeten af en aan rijden om iedereen naar verafgelegen Overijsselse plekken te vervoeren, van waaruit men een gezonde nachtwandeling mag maken. Vergetelheid kan daarna gezocht worden in de disco. Ik houd het om 2 uur voor gezien en vertrek naar mijn slaapzak.

De volgende ochtend vertrekken we ijlings naar Zwolle. Bijeen zaak in geluidsapparatuur zullen speakerboxen moeten worden gehuurd om geen herhaling van de vorige avond te krijgen. Prof.dr. A. Szász, directeur van de Nederlandse Bank (red. Rostrafans bekend van het zeer geslaagde symposium op 19 april, getiteld "Strategische beleidsvorming in een dynamische omgeving". Andere sprekers waren drs. F. Maljers, voorzitter van de raad van bestuur van Unilever en drs. B.F. van Ittersum, managing-director van de Effectenbeurs), is onze 'keynote-speaker'. Hij houdt om 10 uur en voortreffelijke voordracht over Europese integratie.

JULIA ROBERTS

De middag wordt opgevuld door twee ondernemersspelen en een zwembadwedstrijd. 's Avonds staat een Oost-Europa Forum op het programma, waarna de film "Sleeping with the enemy" met als attractie Julia Roberts. De zaal zit vol, er blijkt erg veel belangstelling voor deze rolprent te zijn. Om 12 uur 's nachts dan de uitsmijter van deze dag. Herman ten Napel, onze top-wiskundedocent, geeft in het Amphitheater, in de buitenlucht, een inleidend, serieus en toch ludiek college in de wiskunde en statistiek.

De vierde dag mogen een aantal ex-studenten in het programma onderdeel 'carrière' vertellen over hun loopbaan. Ze vertegenwoordigen een breed scala van werkzaamheden en geven door hun aanwezigheid aan hoeveel verschillende richtingen je met een studie economie uit kan. Ik krijg zelf de indruk dat de aanwezigen in de zaal het maken van een carrière nog niet prangend voelen. 's Middags volgt: voet- en volleyballen en een cultureel uitstapje naar de beelden en schilderijtentoonstelling in Kasteel Nijenhuis. Tot mijn grote genoegen kwam de directeur van onze faculteit, Han Kerkhoven, ons ook nog bezoeken. We hebben een rondgang gemaakt langs de diverse evenementen en daarna genoeglijk een drankje gedronken. En dan nog de barbecue! Dat was oké.

De avond werd gelardeerd met Maurice en Peter thans twee als kippen uitgedoste figuren wisten de aanwezigen zo enthousiast te krijgen, dat er op de tribune spontaan wedstrijden bierblikgooien ontstonden.

Vrijdag: de laatste dag, jawel! Uitgeputte figuren sleepten zich naar het stationnetje van Heino. Karin, Frans, Lucette, Patrick, Jan, Mario, Floor, Margot, René en ik keken elkaar tevreden aan. Een nieuwe lichte eerstejaars had kennisgemaakt met de faculteit.

R

Polen - Oost-Du

Studeren aan de universiteit van Cambridge betekent gehuisvest worden in een van de ruim dertig colleges die deze stad rijk is. De status van deze colleges is zeker voor een buitenstaander enigszins verwarrend. Elk van de colleges opereert vrij onafhankelijk van de universiteit van Cambridge. Ze hebben niet alleen hun eigen gebouwen, regels en tradities maar innen bijvoorbeeld ook hun eigen collegegeld. Daarnaast wordt het merendeel van het onderwijs verplicht gevolgd bij het eigen college. In tegenstelling tot vroeger worden tegenwoordig wel enkele hoorcolleges door de universiteit aangeboden die door studenten van de verschillende colleges kunnen/moeten worden gevolgd. Ook wordt de academische graad door de universiteit toegekend, welke tevens de tentames en examens afneemt.

DECADENT

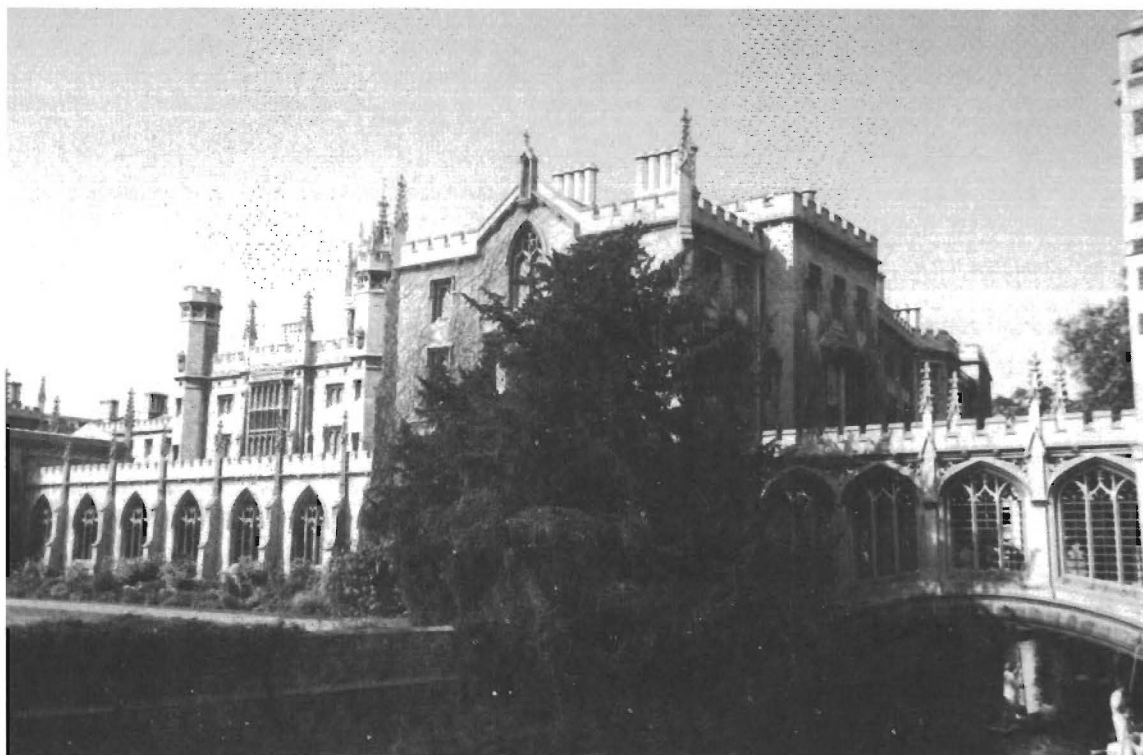
Tussen de colleges onderling heerst een grote rivaliteit. Dit betreft in de eerste plaats het "aantrekken" van de beste studenten. Natuur-

B. Leefing

menlijk genuttigd, kennen de colleges een sluitingstijd variërend van 12 tot 1 uur 's nachts en mogen studenten in de stad niet in het bezit zijn van een auto. Ook zijn studenten verplicht om tijdens de lange kerst-, paas-, en zomervakanties hun kamers te ontruimen. Deze worden door de colleges verhuurd, bijvoorbeeld aan congresgangers. Hier staat tegenover een corporaal en (dus) enigszins decadent studentenleven. Blikvangers hierbij zijn de vele bals en galadiners en de roeiwedstrijden tussen de colleges. Daarnaast heeft Cambridge een rijke culturele geschiedenis hetgeen uitermate stimulerend werkt op de wetenschappelijke produktiviteit. Dit wordt enerzijds veroorzaakt door de imposante en

De strijd om de EEA-cup werd dit jaar gehouden in Cambridge, Groot Brittannië. Zo'n 800 economen kwamen af op het zesde Annual Congress van de Euro-

congres. Het antwoord luidt bevestigend en als we de lijst van deelnemers in beschouwing nemen is dit niet zo verbazingwekkend. Zowel vele huidige internationale kopstukken als (nog meer) aanstormend talent gaven acte de presence tijdens dit congres. Verheugend hierbij is dat de afvaardiging van de UvA zich niet alleen liet gelden in het nachtleven maar vertegenwoordigd was in beide genoemde categorieën. Zo verzorgden André Voskamp en Marcel Canoy, AIO's bij het Tinbergen Instituut en dus aanstormend ta-

Op zo'n fraaie universiteit studeert iedereen in 4 jaar af

lijk wordt hierbij voornamelijk geselecteerd op studieresultaten maar ook ontplooid culturele activiteiten of sportieve prestaties kunnen bij de selectieprocedure meespelen. Omdat collegegelden verschillen per college ontstaat een vreemd soort marktmechanisme. Enerzijds kunnen de beste colleges het zich veroorloven hoge collegegelden te vragen, anderzijds bieden ze beurzen of voordelige huisvesting aan om de beste studenten aan te trekken. Tevens kunnen studenten bij de overheid op individuele basis een beurs aanvragen. Als bewoner van een college ben je onderworpen aan vele regels en tradities. Zo worden de maaltijden drie keer per dag geza-

prestigieuze colleges, waarvan de meeste in de loop der middeleeuwen zijn gebouwd en een goed beeld geven van de ontwikkeling van de architectuur gedurende deze periode. Anderzijds wekt de gedachte dat grootheden in de economische geschiedenis als Pigou, Marshall, Keynes en, recenter, Robinson, hier een groot deel van hun academische werk hebben afgeleverd bijzonder inspirerend.

AANSTORMEND TALENT

Na deze cultuur-historische inleiding, vraagt de lezer van dit faculteitsblad zich natuurlijk af of er ook nog aan economie werd gedaan tijdens dit

lent, presentaties over hun lopende onderzoek op het gebied van resp. determinanten van vakbondsparticipatie en speltheoretische oligopolische modellen. De kersverse hoogleraar macro-economie aan onze faculteit, Rick van der Ploeg, internationaal kopstuk, onderhield zijn gehoor met een presentatie over endogene groei. Het zou te ver gaan op deze plaats een poging te wagen in enkele alinea's de algemene teneur van het congres te schetsen. Presentaties vonden plaats op bijna alle gebieden die de economische theorie tot haar domein rekent. In het algemeen kan echter worden gesteld dat de in de jaren '60 ingezette trend in de economische wetenschap

naar een meer modelmatige en wiskundige aanpak (helaas) nog volop in gang is. Steeds meer wordt de economie gedomineerd door technocraten, die actuele economische ontwikkelingen nogal eens aan zich voorbij laten gaan. Natuurlijk geldt dit niet voor alle economen, zodat er nog wel degelijk sessies waren die ook "gewoon" over economie gingen en in speelden op recente gebeurtenissen in de wereldeconomie.

POLEN - OOST-DUITSLAND 1-1

Als voorbeeld hiervoor kunnen een aantal ingezonden papers over de Oosteuropese omwenteling en de Duitse eenwording worden genoemd.

itsland: 1 - 1

pean Economic Association voor meer dan 250 presentaties en lezingen maar natuurlijk ook om te genieten van de culturele rijkdom van Cambridge.

De Belgische econoom Paul de Grauwe hield een originele presentatie over de verschillende paden die Polen en Oost-Duitsland bewandelen op weg naar een volwaardige markteconomie. Als invalshoek werd hierbij de theorie van de optimale valutagebieden gekozen. In deze theorie worden de voor- en nadelen van vaste en flexibele wisselkoersen tegen elkaar afgewogen. Belangrijkste element is dat een land in geval van vaste wisselkoersen niet kan terugvallen op een wisselkoersaanpassing wanneer het wordt getroffen door een externe schok (bijvoorbeeld een stijging van de olieprijs). In feite verliest het hiermee één beleidsinstrument.

Een eenvoudig voorbeeld illustreert dit. Stel dat een land wordt geconfronteerd met een plotselinge daling van de export, welke gepaard gaat met een tekort op de handelsbalans. In een situatie van flexibele wisselkoersen zal de munt van het betreffende land depreciëren. Als gevolg daarvan stijgt de export en daalt de import, waardoor evenwicht op de handelsbalans wordt bereikt. In een situatie van vaste wisselkoersen is deze depreciatie echter niet mogelijk; evenwicht op de handelsbalans kan dan alleen worden bereikt door een daling van het Bruto Nationaal Product (BNP) welke een daling van de import tot gevolg heeft. De theorie voorspelt dan ook dat landen die worden getroffen door een negatieve (externe) schok en niet de beschikking hebben over de wisselkoers als aanpassingsvariabele op korte termijn met een sterkere daling van het BNP zullen worden geconfronteerd dan landen voor welke een wisselkoersdepreciatie wél mogelijk is.

BALCEROWICZ-PAN

De ontwikkelingen in Polen en Oost-Duitsland vormen een uitstekende 'case-study' om de theorie van de optimale valutagebieden op los te laten. Van beide landen kan worden gezegd dat maatregelen die zijn genomen om een transformatie richting een op Westerse leest geschoeide markeconomie te bewerkstelligen, in eerste instantie hebben geleid tot een sterke negatieve schok. Als gevolg van de Duitse economische en monetaire unie (EMU) had Oost-Duitsland niet de mogelijkheid door een devaluatie van de munt een deel van de aanpassingslast op het buitenland af te wentelen. Integendeel, de con-versiekoers van Ost-Marken tegen D-Marken

was zodanig dat hierbij sprake was van een sterke overwaardering van de Oostduitse mark. Hiermee werd in één klap al haar concurrentiekracht, voor zover aanwezig, geëlimineerd.

In tegenstelling tot Oost-Duitsland heeft de Poolse regering wel haar toevlucht gezocht tot sterke devaluaties van haar munt als onderdeel van een rigoreus economisch hervormingsplan, het Balcerowicz-programma. Als uitvloeisel van dit plan devalueerde de Poolse zloty tussen november '89 en januari '90 van 3800 zloty's per dollar naar 9500 zloty's per dollar, een devaluatie van liefst 60%. In mei '91 volgde nog een tweede devaluatie van ca. 15%. Hiermee werd bereikt dat de Poolse export aanvankelijk concurrerend bleef op de wereldmarkt.

Een corporaal en enigszins decadent studentenleven.

De Grauwe presenteert in zijn artikel een aantal economische indicatoren met behulp waarvan de verschillende economische effecten van het Oostduitse en Poolse beleid tegen elkaar afgezet kunnen worden. Enerzijds laten deze cijfers weinig aan duidelijkheid te wensen over, anderzijds moeten ze toch als enigszins misleidend worden aangemerkt. Het meest in het oog springend is de vergelijking van de BNP's van Oost-Duitsland en Polen. In 1990 daalde het BNP in Oost-Duitsland met 50% (!) terwijl deze daling in Polen voor hetzelfde jaar "slechts" 19% was. Het is echter opmerkelijk dat De Grauwe deze cijfers gebruikt ter illustratie van zijn betoog. Immers, terwijl het hervormingsprogramma in Polen in 1990 op volle toeren draaide, moest de Duitse eenwording in dat jaar nog plaats vinden. Daarnaast wordt in deze cijfers niet gecorrigeerd voor de enorme uitstroom van arbeid die juist vòòr de Duitse eenwording heeft plaats gevonden.

DUITSE MONETAIRE UNIE

Toch kan worden afgevraagd wat dan de economische overwegingen zijn geweest van Oost-Duitsland om één valutagebied te vormen met de West-Duitsland. Het antwoord hierop moet gevonden worden in een tweetal factoren. In de eerste plaats betekent de monetaire unie met een van de sterkste valuta ter wereld dat Oost-Duitsland niet te maken zal krijgen met gebrek aan geloofwaardigheid van het monetaire beleid.

Geloofwaardigheid van monetair beleid wordt algemeen gezien als een randvoorwaarde om de inflatie te kunnen beteugelen. Deze geloofwaardigheid wordt mede bepaald door de mate waarin een land in staat is zijn overheidsfinanciën op orde te brengen. Immers, door geringe kredietwaardigheid en de hoog oplopende overheidstekorten zijn dergelijke landen vaak genoodzaakt over te gaan op monetaire financiering hetgeen inflatie in de hand werkt en landen dwingt tot devaluaties om de concurrentiepositie op peil te houden. Door stijging van het importprijspeil vanwege deze devaluaties wordt de inflatie vervolgens verder gevoed met als gevolg een vicieuze cirkel waar moeilijk uit te komen is. In tegenstelling tot Oost-Duitsland kan Polen niet profiteren van de geloofwaardigheid van een sterke monetaire partner. Ook dit komt in de cijfers tot uitdrukking: in Oost-Duitsland was de inflatie 5% in 1990, in Polen 250%! In de tweede plaats hebben de vroegere Westduitsers de voormalige Oostduitsers op grote schaal gesubsidieerd door enorme inkomens- en kapitaaloverdrachten. Hierbij moet vooral worden gedacht aan de sterke stijging van de uitkeringen, mede gevolg van de snel toegenomen werkloosheid in het voormalige Oost-Duitsland en de toename van investeringen in de infrastructuur. Deze overdrachtsuitgaven hebben ertoe geleid dat, ondanks de daling van het BNP met 50%, het beschikbaar inkomen per huishouden in Oost-Duitsland met 20% is gestegen!

De theorie van de optimale valutagebieden wordt dus niet ontkracht door de ontwikkelingen in Oost-Europa. Toetreding tot een valutagebied heeft er toe geleid dat Oost-Duitsland geen beroep heeft kunnen doen op wisselkoersaanpassingen. Dit had als gevolg dat de aanpassingslast in sterke mate door het binnenland is gedragen. Polen, dat wel kon overgaan tot devaluaties, heeft een deel van de aanpassingslast kunnen afwentelen op het buitenland. Toetreding tot de Duitse EMU heeft voor Oost-Duitsland wel geleid tot een grotere geloofwaardigheid van het monetaire beleid in vergelijking met Polen. De enorme inflatieverschillen tussen beide landen brengen dit tot uitdrukking.

R

1. De Grauwe, Paul, (1991): *Cyprus Monetary Unification*, University of Leuven and CEPR. Paper presented at the Annual Meeting of the EEA 1991, Cambridge.

2. Economen als Mundell, McKinnon en Kenen publiceerden al in de jaren '60 de eerste artikelen op het gebied van de theorie van de optimale valutagebieden.

Drs. Leeftink is verbonden als AIO aan het Tinbergen Instituut

In 1988 werd ik getroffen door een voorbeeld van de nieuwe openheid in de Sovjetpers: een lawine van artikelen over de vele sociale misstanden in de Sovjet-Unie (gebroken gezinnen, losgeslagen en gedemotiveerde jeugd, alcoholisme, absentisme van het werk en algehele morele verloedering). Nu waren deze misstanden voor Sovjetologen niets nieuws. Wel nieuw was dat dit alles geweten werd aan een 'te ver doorgevoerde emancipatie' (Gorbatsjov in zijn boek "Perestrojka. Een visie op mijn land en de wereld"). Omdat vrouwen massaal in het productieproces zijn ingeschakeld (93%) en aldus geen tijd meer hebben om manlief en de kindertjes naar behoren te verzorgen en/of op te voeden zou alcoholisme en morele verloedering daar het gevolg van zijn. Boodschap van de artikelen was doorgaans vrij onverhuld: "Vrouw, ga terug naar uw gezin en verzorg de uwen!" In de zelfde tijd werd per 1 januari 1988 de wet op de staatsondernemingen van kracht, die bijstrikte toepassing in feite het einde van de planecon-

De tsjelovetsjeskij

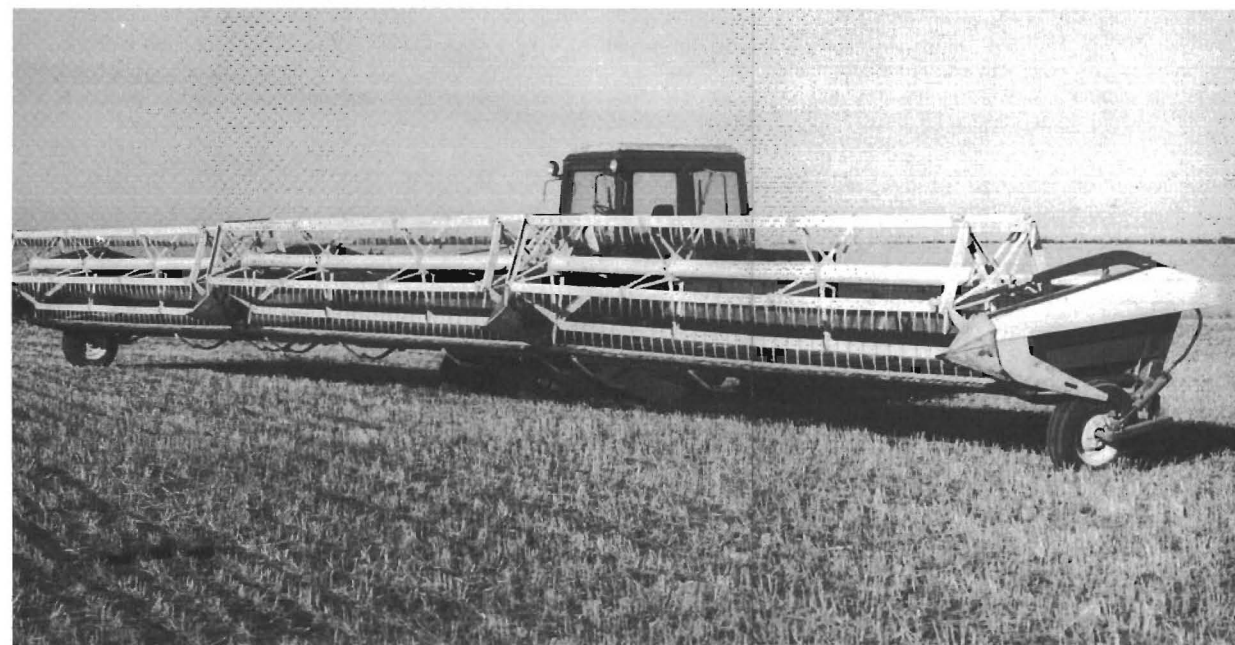
J. Bloemsma

perscampagne die ik nu maar even voor het gemak "De vrouw terug naar het aanrecht campagne" noem en de nieuwe wet op de staatsbedrijven, die arbeidsuitstotend zou werken indien uitgevoerd. Ze vielen samen. In mijn visie werd het pad geëffend voor een massale uitstoot van vrouwen uit het arbeidsproces door een perscampagne die dit sociaal acceptabel moest maken en wel volgens het stramien: Er zijn vele sociale misstanden, we hebben een ander type mens nodig om het hoofd te kunnen bieden aan de gigantische veranderingen waarvoor dit land staat. De menselijke factor (de zgn 'tsjelovetsjeskij faktor' een geliefde term uit de beginjaren

'Glasnost' en 'Perestrojka'; wie kent deze begrippen niet. Sinds Gorbatsjov ze lanceerde als de pijlers van zijn politiek in de S.U. begon in dit reusachtige rijk een adembenemend veranderingsproces, waarvan het

maar niet wilden leiden tot praktische realisatie werden er wel geleidelijk aan veranderingen ingevoerd in de staatsbedrijven, die steeds meer autonomie kregen. Waartoe dat op micro-niveau allemaal leidde, daar was weinig zicht op. In de Sovjet-Unie wordt nauwelijks systematisch onderzoek ver-

richt op dit gebied. Statistieken zijn meestal niet voor handen en als ze er zijn, onbetrouwbaar. Het leek me daarom verstandiger om zonder tussenkomst van autoriteiten eigen data te vergaren. Als er dan toch glasnost was, moest het voor een westers onderzoeker mogelijk zijn een groot kwantitatief onderzoek in de Sovjet-Unie zelf uit te voeren, was mijn redene-

De KGB kreeg binnen staatsbedrijven openlijke bevoegdheden

mie behelste: ondernemingen zouden zelfstandig hun aanbod moeten richten op een reële vraag en geen staatssubsidies meer krijgen, dus ook failliet kunnen gaan. Kortom: ondernemingen moesten kostendekkend gaan werken. Voorwaar geen geringe opgave voor de Sovjet staatsbedrijven, die traditioneel werkten met een teveel aan arbeidskrachten om onvoorziene bottle-necks in de productie op te kunnen vangen zodat het plan toch vervuld kon worden. We weten nu dat deze wet geen succes is geworden, net zomin als al die andere perestrojka hervormingswetten, die de bedrijfsvoering in de gigantische staatsondernemingen efficiënter en rendabeler moesten maken.

TSJELOVETSJESKIJ FAKTOR

Mij hield in die tijd vooral de timing bezig van de

van de perestrojka) is uit het oog verloren in ons systeem, vrouwen moeten die menselijke factor terugbrengen. Dat kunnen ze door meer beschikbaar te zijn in het gezin.

In 1989 werd mij door het Financieel-Economisch Instituut in Leningrad dat o.m. statistisch onderzoek doet voor Goskomstat (Staatsbureau voor Statistiek) off-the-record meegedeeld dat zij beschikten over cijfers van vrouwelijke arbeidskrachten die op grote schaal terecht waren gekomen in lagere arbeidscategorieën als gevolg van perestrojka. Deze cijfers waren echter niet openbaar. Al deze ontwikkelingen droegen ertoe bij dat ik besloot een onderzoek te gaan doen naar de effecten van de perestrojka op de arbeidsmobiliteit en deze op sexe te vergelijken, want hoewel de vele theoretische hervormingen

ring. Dit was wat je noemt een stoutmoedig plan, waarvan realisatie door velen in en buiten de Sovjet-Unie in twijfel werd getrokken vanwege het gesloten en xenofobische karakter van het land. Waren de staatsondernemingen niet altijd de ruggegraat van het systeem geweest? Daar kwam je niet zo maar in.

XENOFOBISCH

Eenvoudig was dat dan ook niet. Tussen mei en september 1991 heb ik (terzijde gestaan door twee door mij ingehuurd Russen) in 22 staatsbedrijven in Moskou, Leningrad/St Petersburg en Petrozavodsk 4600 vragenlijsten getiteld "De mens in de onderneming. Waarheen?" uitgezet. Daarvan zijn er zo'n 2500 ingevuld mee teruggenomen naar Nederland. Het onderzoek is afgenomen in drie branches; De staal, textiel en

einde nog lang niet in zicht is. Voor mij als Ruslandkundige kregen glasnost en perestrojka nog een extra dimensie omdat ik besloot beide te integreren in mijn promotie-onderzoek waar ik sinds 1989 aan werk.

bouwindustrie. Alle arbeidsgeledingen zijn vertegenwoordigd: van de directeur tot de man/vrouw op de werkvloer en alles wat zich daar tussen bevindt. In de vragenlijst wordt het jaar 1986 vergeleken met 1991 op zaken als arbeidsvoorwaarden en beloningssystemen, carrièremogelijkheden, attitude tegenover het werk en de collega's, waardering van management, vakbonden en partijorganen (die beide in de staatsbedrijven geïntegreerd zijn), gezinssituatie, houding ten opzichte van huishoudelijke en gezinstaken.

WIE IS DE OPRACHTGEVER?

Daarnaast wordt er onderzocht in hoeverre hervormingen zijn ingevoerd sinds 1986, wat de resultaten zijn en hoe de respondent ze waardeert. In het laatste deel van de vragenlijst wordt gemeten in hoeverre de respondent zich voorbereidt op een omslag naar een markteconomie. De resultaten worden vergeleken op sexe, beroeps-categorie, branche en regio. Verwerking en analyse van de gegevens vindt plaats in de periode oktober '91 tot ongeveer maart '92. Bij mijn weten is in de Sovjet-Unie nog nooit eerder door een westerse wetenschapper een groot kwantitatief onderzoek verricht. De onderzoekservaringen en observaties opgedaan tijdens het veldwerk zijn daarom misschien wel minstens zo belangrijk als de uitkomsten zelf. Het vooronderzoek in december 1990 in Moskou en Leningrad had al veel nuttige informatie verschaft. Belangrijkste boodschap was wel het onzekere perspectief voor het onderzoek. Zoals bekend ging Gorbatsjov in december een conservatievere koers varen. De KGB kreeg in de staatsbedrijven allerlei openlijke bevoegdheden, hervormingsgezinde ministers moesten het veld ruimen en werden ingeruild voor conservatieve, centralistische en anti-westerse politici. (Velen daarvan zouden we terug zien tijdens de augustusputsch) Ogenblikkelijk merkten wij deze verandering in de reacties van de bedrijven: aanvankelijke toezeggingen voor medewerking werden teruggedraaid. We beseften hoe kwetsbaar de doorgang van het onderzoek was en hoe weinig we daar zelf aan konden doen. De politieke constellatie was nu eenmaal een risico-factor waar wij geen invloed

op hadden. We konden er alleen maar het beste van hopen. Waar we wel iets aan konden doen was hoe we het onderzoek naar de bedrijven toe presenteerden.

ZELF BEDACHT

Twee vragen die altijd gesteld werden tijdens het vooronderzoek, waren: "Waarom dient dit onderzoek?" en "Wie is de opdrachtgever?" Mij was gebleken dat eerlijke antwoorden als "wetenschappelijke interesse", "Ik heb het zelf bedacht" en "Er is niet echt een opdrachtgever, misschien de universiteit van Amsterdam" niet geloofd werden. Een directeur vatte zijn ongehoofd zo samen:

"Ik geloof u niet. Pure wetenschap gaat altijd over iets van lang geleden, bv de zeden en gebruiken tijdens Peter de Grote of over de taal, maar de vragen die u stelt zijn actueel en praktisch en gaan over onze bedrijven, onze economie. Dat doet u mijns inziens in opdracht van een organisatie"

Op mijn vraag van welke organisatie dan, antwoordde hij: "Dat weet u net zo goed als ik. Ik werk niet mee met uw onderzoek".

STEMPELS

Na het vooronderzoek waren wij beter voorbereid en hadden gezorgd voor introductiebrieven (met stempels!) uit Nederland waaruit bleek dat wij ons onderzoek deden in opdracht van het bedrijfsleven dat inzicht wilde krijgen in het arbeidspotentieel in enkele Russische stedelijke centra voor eventuele toekomstige samenwerking. Het wetenschappelijk belang werd nog steeds genoemd maar was nu secundair. Officiële papieren van Sovjet-instanties bleken eveneens onontbeerlijk. Deze dienden vooral als legitimatie voor toestemming om mee te werken. De bedrijfsleiding leek zich a.h.w. in te willen dekken tegen lastige vragen van buitenaf en wilde zich kunnen verschuilen achter de rug van een andere organisatie. Op het eerste gezicht leek het trouwens alsof geheimzinnigheid altijd troef was. Eenvoudige vragen als: Hoeveel mensen werken er bij u? Hoe is dat verdeeld naar sexe en arbeidscategorie? Waar kunnen wij ze vinden in de organisatie? leverden stevast problemen op. Er werd zeer bedenkelijk gekeken, er moest toestemming worden gevraagd, soms met officiële papieren en stempels, soms van buiten het bedrijf van hogerhand.(KGB?) Later bedacht ik me dat deze poespas misschien ook wel diende ter versluiering van het feit dat niemand het echte antwoord op deze vragen

wist te geven om de eenvoudige reden dat deze gegevens niet bekend waren en dat men zich hiervoor schaamde. Behalve met de leiding van een bedrijf hadden we natuurlijk ook veel te maken met de arbeiders op de werkvloer. Deze luisterden over het algemeen zeer geïnteresseerd naar onze uitleg en instructie. De vragenlijsten gingen als zoete broodjes van de hand. Wij verbonden hier aanvankelijk de wat voorbarige conclusie aan dat ze het dus ook wel leuk zouden vinden de vragenlijsten in te vullen en te retourneren. Dit was niet het geval. De spontane respons schommelde doorgaans rond de 35 a 40%. Met heel veel naloop-werk en psychologische druk wisten we dat meestal op te voeren tot zo'n 50%. De redenen daarvoor waren verschillend:

- 1) Er heerste een sterk gevoel van uitzichtloosheid (er verandert toch nooit wat) dat resulteerde in passiviteit en onverschilligheid.
- 2) Wantrouwen t.o.v. de leiding (perestrojka, het mocht wat! Laten de hoge heren maar aan perestrojka doen, die houden het allemaal tegen). Arbeiders dachten vaak dat we door de leiding waren ingehuurd en hadden er dan geen vertrouwen meer in. Daags na de putsch toen wij werkten in een fabriek in Petrozavodsk vingen wij van diverse kanten op: "Een nieuw bewind en nu al vragenlijsten. Ze laten er geen gras over groeien". Het was moeilijk over te brengen dat we onafhankelijk waren.
- 3) Wantrouwen t.o.v. het westen. Wij hadden ervoor gekozen dat de vragenlijst duidelijk herkenbaar 'westers' was in presentatie en woordkeus. Dit was mede ingegeven om dat wat onder 2) beschreven is zoveel mogelijk te beperken, nl. identificatie van het onderzoek met de leiding/machthebbers. Door veel mensen werd dit als positief ervaren, door sommigen echter ook als bedreigend.
- 4) Onervarenheid met westerse methodieken. Een directeur van een bedrijf merkte op: "deze vragenlijst is te verfijnd voor onze mensen. Ten eerste wordt er naar een persoonlijke mening, een standpunt gevraagd. Onze mensen zijn niet gewend zich zo bloot te geven op papier. Ten tweede moet die persoonlijke mening vaak nog eens in een 5-puntsschaal genuanceerd worden. Een vreselijk moeilijke opgave. Al snel wordt dan besloten het maar helemaal niet te doen". Als je het zo bekijkt is een respons van 54% zo gek nog niet. Dan is nu verder het wachten op de resultaten.

R

Jos Bloemsma is werkzaam op het Oost-Europa-instituut

Uitstekende studenten worden weggestuurd.

Unilever biedt ca. 25 talentvolle academici, die uiterlijk medio 1993 afstuderen, de mogelijkheid zich drie maanden te meten in de internationale praktijk.

Dat gebeurt tijdens boeiende stages die Unilever in verschillende landen als Australië, Thailand, Turkije en Italië organiseert.

Indien u duidelijk gemotiveerd bent voor een

toekomstige managersfunctie in Marketing, Financiën & Economie, Techniek, Research of Human Resource Management, dan zien wij

uw aanmelding graag vóór 10 november 1991 tegemoet.

Een inschrijfformulier is verkrijgbaar bij de faculteit of bij Nederlandse Unilever Bedrijven B.V. (Sectie Management Development), tel. 010-4644243.

INTERNATIONALE STAGES. MELDEN VOOR 10-11-1991

AGENDA

Oktober

- 22 Lezing: C.N. Teulings. The effect of minimum wages on the wage distribution and employment. V.U. De Boelelaan 1105 Zaal 2A-39 15.30 - 15.30
- 24 Kreet van de Week 12.15 zaal 4275 start cursus schriftelijk rapporteren. (SEF)
- 31 Bezoek Price Waterhouse voor fiscalisten (SEF)

November

- 5 Uitzending studenten TV 10.00 - 2.00 Salto kanaal 4
Lezing: F.C. Palmer. Premia in forward exchange as unobserved coponents V.U. Zaal 2A-39 15.30 - 16.30
- 7 Kreet van de week 12.15 zaal 4275
- 14 Lezing: Th. v.d. Klundert. Endogene groei. VU Zaal 2A-39 15.30 - 16.30
Feest VSAE

MEDEDELINGEN

AGE-reader: "De kwetsbaarheid van de luchtvaart" met voorwoord van prof. J.G. de Wit is uit.

Schweiner ei

-het wel en wee van de FEE-
door Jacco Kroon

Voor deze éne keer verlaten we onze faculteit en nemen een kijkje in het domein van Vrouwe Justitia. Daar schijnt op economisch gebied ook nog het één en ander te gebeuren. Behalve dat de Jura-studenten aan de hand van stoffige wetteksten het recht laten zegevieren, zorgt de vakgroep economie voor de broodnodige economische bagage. Deze vakgroep wordt sinds jaar en dag geleid door een opmerkelijk man, professor Heertje. En daar mogen ze zich gelukkig mee prijzen, zoveel wordt wel duidelijk in het Folia-interview met dit Heerschap. Zonder enige moeite tiert en brult hij drie pagina's vol. We leren hem kennen als een scherpzinnige practical joker die allerlei leuke schuilnaampjes verzint om deze en gene in de maling te nemen. Wat een schrandere wetenschapper denken we nog, die is vast niet voor één gat te vangen. Echter, ten aanzien van het bedrijfsleven schijnt zijn analytisch vermogen enigszins te worden vertroebeld. In zijn enthousiasme hen te laten delen in zijn wijsheid laat hij zich zo nu en dan voor de kar van een dubieuze firma spannen. Hij wil ook wel eens, geheel te goeder trouw overigens, wat declaraties verzwijgen. Maar deze waren ten behoeve van iemand anders, dus dat telt niet. Vechten kan hij als de beste. Moet je bij hem maar proberen van een vijf een zesje te maken. Volstrekt kansloos. De laatste keer dat iemand snode plannen smeedde in die richting heeft Heertje zijn poot strak gehouden. Daarbij kreeg hij uit de ganse wereld enthousiaste reacties. Eindelijk een kerel die was opgestaan tegen dit soort kwaliteitsondermijnende praktijken. Heertje, de wetenschapsmacho die het universitaire onderwijs redt van de ondergang. Heertje alias professor Heertje alias Het Instituut Heertje. Het schrijft, het publiceert, het adviseert, het converseert (met excellenties nog wel), het debatteert. Rijst de vraag wat zo'n economische krachtpatser doet op de rechtenfaculteit. Het kan toch nauwelijks bevredigend zijn om al die juristen met een hoge economische indifferentie de beginzelen uit te leggen van vraag en aanbod. Dat misverstand bestaat volgens Heertje wel bij meer economiestudenten. Het Instituut kan hier kort over zijn. We moesten eerst zijn wetenschappelijke publikaties maar eens lezen en verder onze mond houden. Met gebogen rug druipen we af.

Kort maar krachtig

Frank Heemskerk

Ik ben de afgelopen maand druk bezig geweest met de overgangsregelingen voor de nieuwe propaedeuse. Uiteindelijk zijn deze op 1 oktober verspreid. Veel te laat natuurlijk, de propaedeusecolleges begonnen al op 9 september. Bij deze nog verontschuldigen aan vooral de tweedejaars studenten. Schuldigen voor dit soort zaken zijn altijd moeilijk aan te wijzen. Het hangt ongetwijfeld samen met het feit dat het vorig jaar zo'n hectisch jaar was op de faculteit. Ik zal er mijn uiterste best voor doen dat de doctoraal overgangsregelingen wél voor de zomervakantie bekend worden.

Het faculteitsbestuur overlegt momenteel met veel betrokkenen over de opzet van het nieuwe doctoraalprogramma. De grote lijnen zijn echter bekend. Het huidige verplicht doctoraal zal vervangen worden. Dit jaar is er dus voor de laatste keer voltijdonderwijs in de huidige verplicht-doctoraalvakken. Volgend studiejaar worden de colleges alleen nog in de avondopleiding gegeven. De tentamens worden tenminste nog tot september 1993 afgenomen.

In het nieuwe vrij doctoraal zal er sprake zijn van een meer duidelijke sturing, keuzevakken worden wat beter gerangschikt in afstudeerrichtingen. Zowel bij economie als bij econometrie moet dit voor studenten resulteren tot een overzichtelijke structuur. De inhoud van de keuze-, specialisatievakken in het doctoraal verandert niet erg. Vanaf maart/april zal er meer bekend zijn over de verschillende afstudeerrichtingen. Verder probeer ik te redden wat er te redden valt van het enthousiaste NOBAS-initiatief voor een facultair mentorensysteem voor propaedeuse studenten. Ook dat is aan het einde van vorig jaar blijven steken in de bureaucratie. Daarom zal er waarschijnlijk sprake zijn van een beperkte opzet, waarbij alleen propaedeuse-studenten met slechte studieresultaten door de studie-adviseur/mentor benaderd worden. Onder andere aan de hand van de ervaringen van dit jaar zal volgend studiejaar een meer volledig mentorensysteem opgezet worden.

Tenslotte hoop ik in de volgende Rostra terug te kunnen komen op de terechte kritiek van Jacco Kroon op de te magere buluitreiking, in het overigens mooie maar ook wel erg magere september-nummer van de Rostra. De drie student-bestuursleden voor mij, Cornelia Goedhuis, Anne Leemhuis en Lucette Plug, hebben zich allen druk gemaakt over de schamele vertoning die de buluitreiking momenteel is. Er lijkt schot in de zaak te komen, maar daarover volgende maand meer.

PRIJSVRAAG

26

Trek de toekomstige landsgrenzen en win een prachtige TIMES-atlas!

40 jaar lang is de politieke kaart van Europa stabiel gebleven. Maar de laatste tijd lijkt Europa te ontbinden en te integreren in een ijszeggend tempo. *ROSTRA* vraagt u een kleine blik in de toekomst te werpen. Gebruik deze kaart en geef daarop de landsgrenzen aan, zoals deze naar uw inzicht in het jaar 2000 zullen lopen. Geef onveranderde grenzen toch opnieuw aan. Door een deskundige jury zal de meest originele en visionaire inzending met

voornoemde atlas worden beloond.

Stuur uw inzending voor 5 november in naar:

ROSTRA ECONOMICA
 Jodenbreestraat 23
 kr. 2386
 1011 NH Amsterdam

Train Grand Vitesse

feuilleton over de vaderlandse jeugd

WAT ER AAN VOORAFGING: Pim is, na een mislukte poging tot academische vorming, werkzaam bij het detectivebureau van Cornelius Flipstra. Voor zijn eerste opdracht moet hij compromitterend fotomateriaal verzamelen van Bouman, klapstoelgigant en charmeur, en diens huidige scharrel. Pim wordt opgemerkt en dit loopt dan ook uit op een, voor hem nadelig, handgemeen. Met gezwollen kaak en lege handen keert Pim huiswaarts.....

"Telefo-o-o-o-n", brulde Valerie, Pim's onvolprezen hospita, beneden aan de trap. Het ruime aantal decibels besteed moeiteloos de treden naar de zolderkamer om, ter bestemming aangekomen, Pim's hoofdpijn een nieuwe impuls te bezorgen. Makkend stommelde hij naar beneden, onderwijl een koud kompres tegen zijn wang drukkend. "Godverdomme, de Bruin!", schreeuwde Flipstra door de hoorn: "Je hebt lousy werk afgeleverd. Als je denkt dat je hier mee wekomt heb je het mis. Die prentjes liggen morgen op m'n desk anders schop ik je zo de klinkers weer op, comprenno?!" Tuterdeluut.... Pim, nog enigszins beduusd van het Mike Hammer-koeterwaals van Flipstra, zocht koortsachtig naar een oplossing. Hij besloot Bouman's secretaresse te bellen. "Meneer Bouman is naar België vanavond", meldde een lijjige stem aan de andere kant van de lijn: "Hij heeft een bal masqué". Ze verstrekte het adres. "Prachtig", dacht Pim, toen hij de hoorn neerlegde en begon terstond met voorbereidingen voor zijn reis naar Patattenland.

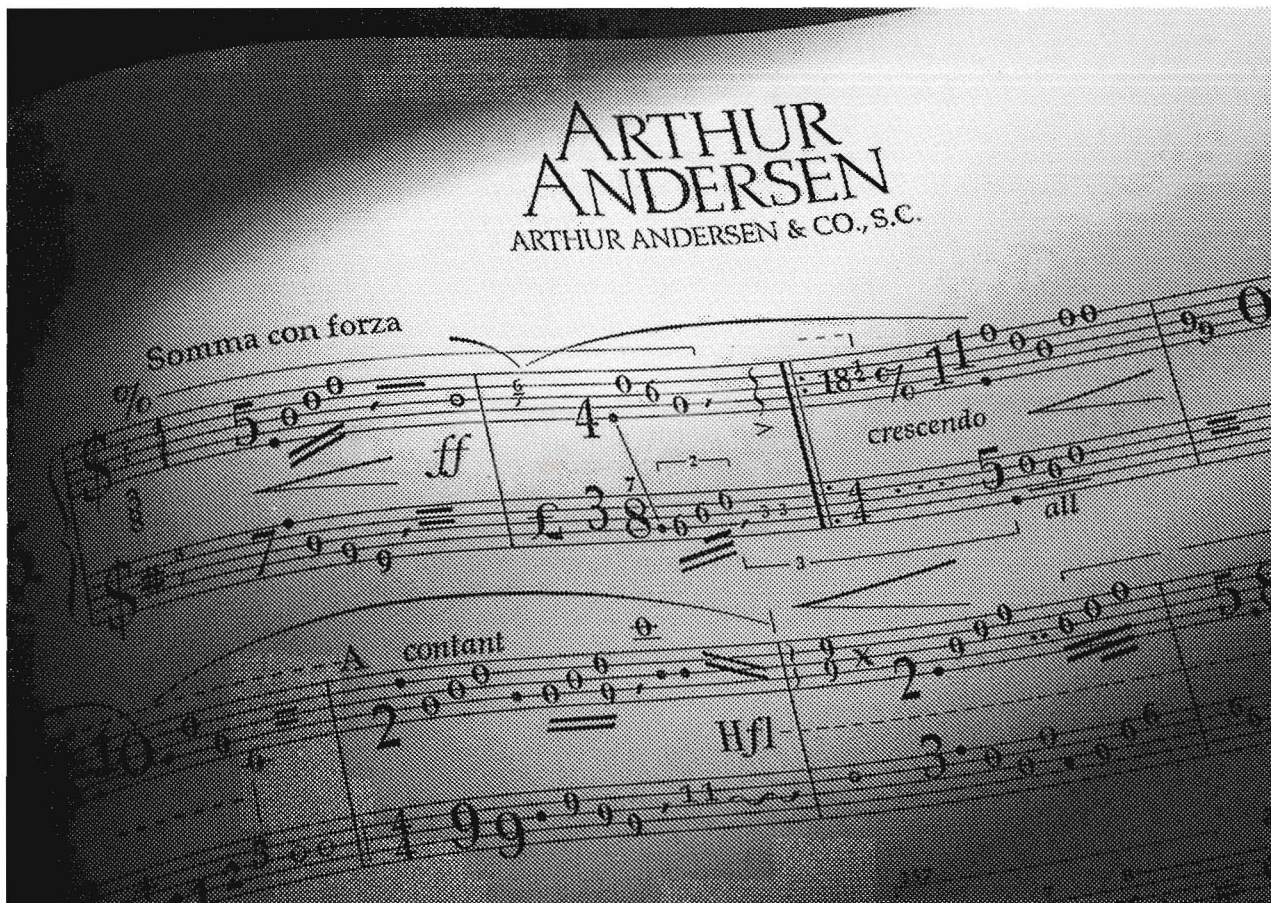
Pim parkeerde de geblutste vaalbruine Toyota, die hij van zijn hospita geleend had, in de berm bij de toegangspoort van het kasteel. Het fraaibewerkte smeedijzeren hek stond uitnodigend open en Pim betrad het knisperende grind dat naar het kasteel leidde. Hij had nog snel even een Frankensteinmasker gekocht bij de fopwinkel. Het gekreukte rok dat hij droeg, had slechts enkele studentengala's gezien. Opgetuigde sporthallen vol pokdalige tieners en schraal bier uit plastic glazen. "Nu dan toch een heuse jet-set-partij vol prominenten", dacht Pim afgaand op het bovenmodale blik op de parkeerplaats. De doorzonwoning van de Vlaamse landheer was een witgepleisterd bouwwerk met een aantal zuilen ervoor. Pim besteed het bordes en vroeg zich ondertussen af met welke smoes hij zich toegang ging verschaffen tot het feest. Een in livrei gestoken heerschap stond vol overgave uitnodigingen te controleren bij de deur. "Aanval is de beste verdediging", dacht Pim en stapte met gestrekte armen op hem af. "Mijn beste, dat is lang geleden, laat me je omhelzen". Hij bedolf de arme butler onder walgelijk natte zoenen. "Al goed", stamelde deze geschrokken en liet Pim ongezien passeren. Binnengekomen volgde hij de feestgangers naar de balzaal. Een uitgestrekte pedel kondigde de gasten aan. Dit in overeenstemming met hun masker. "Dokter Frankenstein", galmde de pedel, bij aankomst van Pim en liet de staf op het parket dreunen. Pim wierp een vluchtige blik in de

zaal vol kleurige avondjurken en smokings en ontwaarde een lange tafel vol vorstelijk etenswaar en drank. Nadat hij zijn knorrende maag had bevredigd met deftige pasteitjes verschanste hij zich, met een glaasje punch, achter een uitbundig bloemstuk met zicht op de ingang. Nu moest hij Bouman nog zien te ontdekken. Enkele Ghandi's en Thatcher's later meldde zich een gast in paarse fantasiesmoking en cowboymasker, een witte formica tuinstoel stevig onder zijn arm geklemd. Er zat een fleurig roze lint omheen. Hij werd vergezeld door een voluptueuze Gorbatsjov. "Een presentje voor de gastheer", zei de man tegen de pedel en voegde er lachend aan toe: "Ik ben Lucky Luke". Het was Bouman, Pim herkende zijn stem. "U kunt uw cadeau hier achterlaten.", zei de pedel droogjes. "Een prachtstoel, bestand tegen alle weertypen en makkelijk opklapbaar", mompelde Bouman nog en streelde liefdevol de roestvrijstalen leuning. "De jonkheer zal er zeker een passend plekje voor weten te vinden", merkte de pedel fijntjes op en liet zijn staf op de vloer neerkomen. "De president der Sovjetrepublieken en Lucky Luke".

Pim had zich een plek met goed overzicht verworven naast de puncheschaal, die de diameter had van een respectabel aquarium. Behoudens de twee maal dat hij tot een wals werd geprest door een opdringerige Tante Sidonia had hij zijn post niet verlaten en hield de almaar dronkener wordende Lucky Luke/Bouman scherp in het oog. Deze had zijn partner stevig in de houdgreep en sleurde haar mee over de vloer. Al giechelend botsten ze tegen de andere aanwezigen op, immuun voor hun verwijtende blikken. Bouman fluisterde zijn bolsjewiek iets in het oor en keek richting de open geslagen deuren die toegang boden tot de tuin. Het aanwezige kwartet muzikanten zette een langzaam

nummer in en de pedel zette de kroonluchter op een laag pitje. De aanwezigen, aangespoord door het gedempte licht, zwierven in innige verstrengeling door de zaal. Het romantisch intermezzo werd bruto verstoord door het gekletter van brekend aardewerk. In volstreekte discoördinatie had Bouman, op zijn weg naar buiten, een losstaand zuiltje omgestoten dat tot dan toe ondersteuning had geboden aan een dure chinese bloemenvaas. Niet in het minst gedeerd verdwenen Bouman en zijn dame naar de donkere tuin. Pim stapte over de scherven en volgde ze de duisternis in. Op goed geluk hobbelde Pim het gazon over. Hij was ze echter kwijt. Pim zeeg neer op een marmeren bankje dat tussen enkele sierheggen was gesitueerd. Weer was Bouman hem ontglipt. Hij leunde met zijn hoofd op zijn handen en overpeinsde zijn aankomende werkeloze status. Het geluid van een neergevallen rits ontsteeg van achter het groene lover. Pim spitste zijn oren en tuurde voorzichtig door de heg. Hij werd frontaal geconfronteerd met het inmiddels ontbloote onderlijf van Bouman die zijn broek op zijn enkels had. Pim viste de pocketcamera uit zijn binnenzak en sprong achter de heg te voorschijn. De flits verlichtte twee verbouwereerde, verhitte gezichten. Vloekend probeerde Bouman op te staan, maar struikelde en spartelde vervolgens hulpeloos op de grond. Pim nam nog enkele foto's van dit hartverwarmende tafereel en trok toen zijn masker af. "Demasqué!". Bouman's gezicht verstijfde.

Jacco Kroon

COMPONISTEN GEZOCHT (M/V).

Het financiële reilen en zeilen van een bedrijf kan natuurlijk gezien worden als een droge combinatie van cijfers. Maar toch.

Tussen die cijfers bestaat wel degelijk een verband. Allemaal dragen ze een betekenis met zich mee. Elke post vertelt z'n eigen verhaal.

Wie ze op die manier beziet, ontdekt feilloos de valse noot in de partituur. Wie ze zo kan lezen, voelt snel genoeg of het hier gaat om een grandioze ouverture of een zwanezang.

Wie dit kan, zou bij Arthur Andersen kunnen werken. Wij zien accountancy als meer dan een plichtmatig controleren.

Veel eerder gaat het om adviseren. Daarin kan de ene accountant zich van de andere onderscheiden. Dat deze filosofie in de praktijk werkt, blijkt.

Arthur Andersen heeft wereldwijd inmiddels meer dan 57.000 medewerkers verspreid over meer dan 300 vestigingen. Maar waar u ook binnen-

komt, overal zal u één ding opvallen: hier doen mensen met plezier hun werk.

Voor onze vestigingen in Den Haag, Rotterdam, Eindhoven en Amsterdam zijn we nu op zoek naar jonge bedrijfseconomen en HEAO'ers die net zoveel plezier aan hun vak beleven. Of op z'n minst zouden willen beleven.

Heb je 'n dergelijk enthousiasme voor je vak? Schrijf dan naar mevr. E. Piller, Stadhoudersplantsoen 24, 2517 JL Den Haag. Of bel 070-342 56 25. We maken graag 'ns met je kennis.

**ARTHUR
ANDERSEN**
ARTHUR ANDERSEN & CO., S.C.

ACCOUNTANCY